

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande vissa naturvårdsfrågor m. m.

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling upptagna motioner, nämligen

A) betr. *Naturvårdsverksamhet m. m.:*

1) I: 233 av herr *Hansson, Torsten*, likalydande med II: 306 av fru *Sjövall m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att regeringen snarast inhämtar Nordiska rådets yttrande rörande gemensamma internationella insatser i syfte att skydda Skandinavien flyttfåglar;

2) I: 234 av herr *Holmberg m. fl.*, likalydande med II: 301 av herr *Bohman m. fl.*, i vilka motioner, såvitt de hänvisats till jordbruksutskottet, hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående *dels* förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska och praktiska betingelser som en rationell betesproduktion kan möjliggöra inom de odlingsområden som bör bevaras åt framtiden, *dels ock* skyddet för de svenska viltstammarna;

3) I: 332 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 760 av fröken *Ljungberg m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte *dels* uppdra åt statens naturvårdsnämnd att utreda problemen rörande dokumentära naturundersökningar i samband med exploateringsföretag, *dels* vidga direktiven för den pågående utredningen inom statskontoret angående naturvårdens administration i anslutning till de i motionerna framförda synpunkterna vad avser personalfrågor och organisation;

4) I: 333 av herr *Jansson, Paul*, och *Andersson, Birger*, likalydande med II: 401 av herr *Blomkvist m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning angående inrättande av naturreservat i Valle härad, Skaraborgs län;

5) I: 604 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 765 av herr *Tobé m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en översyn av de rättsliga och ekonomiska betingelserna för naturvårdens markfrågor varvid syftet bör vara att kunna förverkliga en långsiktig och från allmän synpunkt rimlig naturvårdsplanering i enlighet med vad i motionerna anförts.

B) betr. *Organisationsfrågor*:

1) I: 99 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 136 av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att Kungl. Maj:t måtte anmoda de pågående utredningarna om länsförvaltningen och dess naturvårdsorgan att beakta de i motionerna framförda synpunkterna på naturvårdens arbetskraftsbehov och på naturvårdstjänstemännens och naturvårdsrådets ställning och arbetsförhållanden;

2) I: 101 av herr *Olsson, Manne, m. fl.*, likalydande med II: 139 av herr *Nyström m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att direktiven för den utredning angående vatten- och luftvårdens organisation som påbörjats av statskontoret jämlikt riksdagens beslut den 25 maj 1965 kompletteras på så sätt att utredningen uttalar sig huruvida den i direktiven angivna tidpunkten för länsingenjörskontorens inordnande i länsstyrelserna är lämplig, bl. a. med hänsyn till länsstyrelsernas organisation, och ifrågasatts om inte länsingenjörskontoren bör inordnas först sedan beslut fattats — efter det länsförvaltningsutredningen framlagt sina förslag — och i avvaktan därpå direkt underställas statens naturvårdsnämnd;

3) I: 336 av fru *Olsson, Elvy* och herr *Mattsson*, likalydande med II: 403 av herr *Johansson* i Växjö *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående införandet av en kommunens natur- och viltvårdsnämnd;

4) I: 600 av herr *Andersson, Torsten* och II: 743 av herr *Grebäck*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag rörande ett centralt statligt organ för översiktlig planering med särskilt avseende på naturvårds- och friluftsförhållanden, vattentillgångarnas bevarande *m. fl.* liknande frågor.

C) betr. *Vissa finansieringsfrågor*:

1) I: 329 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 402 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för dispositionen av domänverkets markfond, att fondens medel må kunna tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar;

2) I: 617 av herr *Sveningsson*, likalydande med II: 762 av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte besluta a) att ändra grunderna för disponering av domänverkets markfond i enlighet med vad i motionerna anförts; b) att inrätta en fond för ersättning till markägare, vilka är berättigade till ersättning enligt naturvårdslagen.

Beträffande det närmare innehållet i förenämnda motioner får utskottet hänvisa till motionerna II: 306, II: 301, II: 760, I: 333, I: 604, I: 99, II: 139, II: 403, I: 600, II: 402 och II: 762.

Remissyttranden över vissa motioner, m. m.

A. Naturvårdsverksamhet m. m.

Över motionsparet I: 233 och II: 306 har remissyttranden avgetts av statens naturvårdsnämnd, viltforskningsrådet och 1964 års naturresursutredning.

Statens naturvårdsnämnd förordar åtgärder i det av motionärerna angivna syftet och anför därvid.

Det träskområde i Guadalquivirdeltat, som motionärerna vill slå vakt om, har ett synnerligen stort värde såsom häckningslokal för en mängd sällsynta och hotade fågelarter samt utgör en växt- och djurgeografiskt synnerligen intressant biotop av oersättligt slag. Frågan om bevarandet av dylika områden har tagits upp i olika internationella organ. Sålunda anordnade the International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), the International Council for Bird Preservation (ICBP) och the International Wildfowl Research Bureau (IWRB) år 1962 en konferens rörande det s. k. Project MAR — for the conservation and management of temperate marshes, bogs and other wetlands. Denna konferens följdes år 1963 av »The First European Meeting on Wildfowl Conservation» i Skottland på inbjudan av den engelska regeringen och IWRB. Vid bägge konferenserna framhölls vikten av att bevara träskområdena i Guadalquivirdeltat. Frågan om skydd för europeiska flyttfågelreservat och vetenskapligt värdefulla biotoper behandlas också inom den av Europarådet tillsatta expertkommittén för natur- och landskapsvård.

Enligt naturvårdsnämndens mening skulle det vara en svår förlust för såväl vetenskapen som det internationella naturvårdsarbetet om ifrågavarande träskområde förstördes. Då även den skandinaviska fågelfaunan skulle menligt påverkas härav, finner naturvårdsnämnden rimligt, att de nordiska länderna ger ekonomiskt bidrag till aktionen för att rädda området i fråga.

Naturvårdsnämnden har i ärendet infordrat yttrande från Svenska naturskyddsföreningen, som anför bl. a. följande.

Föreningen vill understryka, att behovet av medel för studium av de biologiska grundvalarna för produktiviteten och människans hälsa och välbefinnande är synnerligen stort. Motionärerna har här tagit upp ett mycket angeläget spörsmål, och vårt land bör enligt föreningens mening ej undandra sig de förpliktelser som ett deltagande i det Internationella Programmet innebär. De medel som hittills ställts till förfogande torde ej på långt när vara tillräckliga, även om man beaktar att programmet ännu endast befinner sig i inledningsskedet.

Den verksamhet inom det Internationella Biologiska Programmet som syftar till att bevara terrestra växt- och djursamhällen är ur naturvårds-

synpunkt av mycket stort intresse. Inte minst gäller detta frågan om skydd för flyttfåglarnas övervintringslokaler. Föreningen finner därför tanken på att söka anskaffa medel till förvärv av det aktuella området synnerligen värd att stödjas. Man kan här jämföra med de insatser som från svensk sida gjorts för att bidraga till bevarandet av de egyptiska templen vid Abu Simbel. De utgör ett exempel på att Sverige ställt medel till förfogande för skyddsåtgärder, även om objektet legat utanför landets gränser.

Motionärernas förslag om att regeringen skulle inhämta Nordiska rådets yttrande rörande gemensamma internationella insatser vill föreningen tillstyrka. Det kan dock ifrågasättas, om detta, med hänsyn till tidsutdräkt o. dyl., är tillräckligt. Eftersom det torde föreligga stor risk att det aktuella området spolieras som övervintringslokal för flyttfågel innan erforderliga, gemensamma åtgärder kan vidtas från skandinaviskt håll vill föreningen förorda, att även andra möjligheter till skyddsåtgärder undersöks jämsides med att inom Nordiska rådet kontakt tas de skandinaviska länderna emellan. Möjligen kan en diplomatisk aktion från svensk eller skandinavisk sida göra avsedd verkan.

Viltforskningsrådet tillstyrker motionerna och anför närmare.

Las Marisma de Hinojos utgör en viktig del av Guadalquivirdeltats sumpmarker, vilka otvivelaktigt har en stor betydelse som rast- och övervintringsplats för nordiska flyttfåglar. Genom ringmärkningar utförda i Danmark och Sverige har visats, att bland annat våra stammar av grågäss och vipor till inte obetydlig del övervintrar just i marismerna. För ytterligare ett stort antal arter — icke blott vadare och änder, utan även trastar samt vissa av biocider f. n. svårt hotade, totalfridlysta rovfåglar — utgör området övervintringsort eller rastplats på sträcket. Inom det aktuella delområdet torde dessutom störningarna, särskilt jakten, vara mindre än på de flesta andra lämpliga övervintringsplatser i sydvästra Europa, vilket accentuerar dess värde för bibehållande av flyttfågelstammarnas numerär. Då marismerna genom de senaste fyrtio årens dikningar reducerats till knappt en fjärdedel av sin tidigare utsträckning, torde talet om en förestående exploatering av Marisma de Hinojos icke vara något tomt hot.

Från principiell synpunkt önskar rådet framhålla, att förvandlingen av västra Guadalquivirdeltat till ett naturreservat är en länk i en långsiktig aktion för att åt olika länder, särskilt inom hårt exploaterade trakter, rädda större sjöar eller sankmarker undan den pågående vattenförstöringen. Därmed skapas varaktiga replipunkter för många djur som eljest snabbt undanträngs av odling och industrialisering, samtidigt som unika miljöer bevaras för forskning och rekreation. Att stödja en dylik, på internationellt biologiskt samarbete baserad aktion bör vara i Sveriges intresse oavsett om vi — som i detta fall — kan peka på ett direkt samband mellan vår fauna och det aktuella områdets eller ej. World Wildlife Fund's verksamhet ger stöd åt respektive länder till bevarande av deras naturresurser, varför stöd åt WWF kan betraktas som ett icke oviktigt komplement till den tekniska utvecklingshjälp som vi annars bedriver.

Rådet delar motionärernas uppfattning, att det är angeläget att området Las Marisma de Hinojos omvandlas till ett reservat för häckande och förbiflyttande fåglar. Rådet delar likaledes motionärernas uppfattning, att frågan bör tas upp i internordiskt sammanhang och överlämnas till Nordiska rådet för yttrande och rekommendation.

En rekommendation från Nordiska rådets sida borde i denna situation

kunna få viss effekt om den riktades till berörda regeringar i syfte att i första hand påverka dessa att göra en insats. En samfällid aktion från en grupp nordiska länder borde därvid rimligen få större effekt än andra av bilateral diplomatisk karaktär.

1964 års naturresursutredning förklarar sig ej vara beredd att avge något utförligare utlåtande, enär de frågor motionerna behandlar ej faller direkt inom utredningens arbetsområde. Med hänsyn till det allmänna värde, som ligger i tillskapande av skyddade områden för faunan, har utredningen emellertid ingenting att invända mot att den berörda frågan vidare behandlas bl. a. i Nordiska rådet.

I sammanhanget torde få anmälas att till utskottet ingivits en skrivelse från ordföranden i IBP-kommittén, professor Carl-Göran Hedén, vari anmäls att specialkommittén för det internationella biologiska programmet vid sammanträde den 5 april 1966 i Paris ansett sig i anledning av förevarande motioner böra för den svenska riksdagen framhålla den stora betydelsen av att internationell hjälp lämnas de spanska myndigheterna för att ifrågavarande områden tryggas som en betydelsefull reserv för internationell biologisk forskning.

Över motionerna I:234 och II:301 har remissutlåtanden avgetts av domänstyrelsen, lantbrukshögskolan, lantbruksstyrelsen, skogshögskolan, skogsstyrelsen, statens naturvårdsnämnd — som bifogat yttranden av Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård — viltforskningsrådet, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund.

Uppfattningen bland remissinstanserna i fråga om behovet av utredning rörande i motionerna behandlade frågor är delad.

Domänstyrelsen anser det f. n. inte vara befogat med en särskild utredning då de allmänna jaktfrågorna den 1 juli 1966 överförts till statens naturvårdsnämnd och den pågående naturresursutredningen delvis kommer i kontakt med samma problem.

Styrelsen för lantbrukshögskolan, som begränsar sig till frågan om förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård, hänvisar till ett av styrelsen avgivet utlåtande över motionerna I: 337 och II: 408 till 1965 års riksdag, i vilket styrelsen tillstyrkte att en utredning kommer till stånd.

Lantbruksstyrelsen anser en viss försiktighet vara påkallad att starta nya utredningar med hänsyn bl. a. till naturresursutredningens arbete. Detta bör enligt styrelsen dock ej hindra att frågan om riktlinjer rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet i form av företagsekonomiska modellstudier kan angripas separat och utan dröjsmål. Styrelsen anför närmare.

Lantbruksstyrelsen delar motionärernas uppfattning att landskapsvården i områden med vikande jordbruk bör ägnas betydande uppmärksamhet. Ett viktigt led i lantbruksorganisationens verksamhet för främjande av strukturrationaliseringen i jord- och skogsbruket är den utvecklingsplane-

ring på jord- och skogsbrukets område, som numera bedrivs länsvis och vanligen i direkt anslutning till länsutredningar i länsstyrelsens regi. Överväganden rörande jord- och skogsbrukets utveckling blir härigenom samordnade med bedömanden rörande samhällsutvecklingen i övrigt. I utvecklingsplaneringen för jord- och skogsbruket ägnas den nuvarande och framtida markanvändningen ett betydande intresse. Således bedöms vilka områden, som på längre sikt kommer att användas för jordbruk, och vilka, som sannolikt kommer att tas ur jordbruksproduktionen. Vid dessa utredningar och överväganden är det naturligt att landskaps- och naturvård beaktas liksom frågan om vilka områden, som kan väntas komma att inaspråkats för friluftssändamål.

I den aktiva inköpsverksamhet, som lantbruksnämnderna bedriver, händer det ej sällan, att nämnderna erbjuds förvärva fastigheter, som endast delvis kan användas för rationaliseringsändamål, men som innehåller mark med sådant läge och sådan beskaffenhet, att ett betydande intresse föreligger att ta marken i anspråk för naturvårdsändamål eller dylikt. Lantbruksnämnderna har därvid möjlighet — och detta har också ägt rum — att överlåta för naturvårdsändamål lämpad mark exempelvis till kommun eller statens naturvårdsnämnd. I viss utsträckning kan tillämpningen av jordförvärvslagstiftningen motverka exploateringsförvärv som strider mot den översiktliga planeringen för jord- och skogsbrukets utveckling.

Lantbruksnämnderna har vidare möjlighet att under den tid kronan äger markområden av intresse ur naturvårds- och friluftslivssynpunkt medverka till att marken påläggs sådana restriktioner beträffande utnyttjandet, som kan vara befogade ur sådana synpunkter. Detta kan exempelvis avse skydd av landskapsbilden eller skydd för allmänhetens friluftsliv. I samband med förvärvstillståndsprövning jämlikt jordförvärvslagen ges också tillfälle att ta upp förhandlingar om att belägga markområden med likartade restriktioner.

Inom ramen för den översiktliga planeringen, som syftar till att tillskapa handlingsprogram för olika regioner, bedrivs också en företagsekonomisk planering syftande till att klarlägga förutsättningarna för olika företags typer och företagsformer. Ekonomisk kalkyleringsverksamhet bedrivs vidare i enskilda ärenden till grund för det ekonomiska stödet till inre och yttre rationalisering och till upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Det är naturligt att i den företagsekonomiska kalkyleringen uppmärksamheten riktas på att i ur landskapsvårdssynpunkt känsliga områden eftersträva sådana alternativa driftsformer, som beaktar naturvårdens önskemål. Den primära utgångspunkten måste därvid dock vara att söka nå sådana företagsformer, som kan göras ekonomiskt självbärande.

Till grund för den verksamhet som statens naturvårdsnämnd, lantbruksnämnderna m. fl. bedriver och som har betydelse för naturvården är det givetvis önskvärt att ett utvecklingsarbete kommer till stånd. Ett sådant arbete bör enligt lantbruksstyrelsens mening omfatta bl. a. utarbetande av gemensamma riktlinjer för naturvårdsfrågornas behandling vid översiktliga överväganden rörande markanvändningen samt modellstudier rörande företagens anpassning till landskapsvården. Lantbruksstyrelsen är för sin del beredd att i samarbete med statens naturvårdsnämnd intensifiera insatserna för att åstadkomma riktlinjer till grund för överväganden rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet. De företagsekonomiska modellstudierna synes lämpligen böra utföras i samråd

mellan statens naturvårdsnämnd, lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolan.

Skogshögskolan förklarar sig i princip instämma i de synpunkter som redovisats i motionerna. Enligt högskolans mening torde det emellertid beträffande yrkandet i punkten a) i motionerna inte enbart vara fråga om en rationell betesproduktion utan problemet måste anses vara av vidare omfattning än som angivits under nämnda punkt. Högskolan betonar vidare angelägenheten av att såväl enskild som statlig försöksverksamhet med köttjursproduktion stimuleras, då högskolan anser att mycket talar för att en lämplig sådan produktion kan vara förenad med en viss lönsamhet. I fråga om nyssnämnda motionsyrkande anför högskolan närmare.

Genom den nya naturvårdslagens tillkomst 1964 har naturvården vunnit en väsentligt bättre stabilitet än tidigare, och riktlinjer har uppdragits för arbetets bedrivande inom såväl natur- som landskapsvård. Det är emellertid helt naturligt, att lagen ej kunnat ta ställning till alla problem inom detta vida fält. På grund av den kraftiga omdaning, som f. n. pågår inom lant- och skogsbruk, och den kraftiga expansion, som fritidsverksamheten nu befinner sig i, tillkommer även nya problem, som vid lagens tillkomst måhända ej hade samma aktualitet som nu.

I de av hr Bohman m. fl. väckta motionerna om utredning angående landskapsvården har aktualiserats ett antal viktiga problem, som enligt motionärerna tarvar en närmare utredning.

Ur rent landskapsvårdande synpunkt torde väl, enligt skogshögskolans förmenande, det allt mer accelererade nedläggandet av mindre räntabla jordbruk och igenplanteringen av åkrar med huvudsakligen granskog vara det största problemet. I den aktuella diskussionen om den framtida jordbruksdriftens utformning har man kalkylerat med att kanske en miljon hektar åker och äng måste överföras från öppen jord till skogsmark. Ur rent ekonomiska synpunkter är en sådan strukturomvandling säkert berättigad även om det ej utan vidare torde kunna göras gällande att skogsplantering i alla lägen är det bästa alternativet vid nedläggandet av jordbruk. Som motionärerna påpekat, kommer emellertid skogsplantering att inom stora områden helt omvandla den öppna och ljusa landskapsbild, som vi nu förknippar med svensk natur. Inom vissa områden kan plantering ske utan större förfång för landskapsbilden, t. ex. på utägor i skog, men om detta sker i närheten av bebyggelse, vägar, sjöar och dylikt kommer landskapsbilden radikalt att förändras till det sämre. Högskolan vill emellertid i detta sammanhang erinra om den verksamhet i motsatt riktning som f. n. sker på bl. a. domänverkets marker genom att man »öppnar» landskapet, »hugger fram» sjöar och dylikt. Enligt högskolans mening är det viktigt, att innan omställningsprocessen från åker till skog gått allt för långt, man försöker finna ekonomiskt försvarbara alternativ till denna ur estetisk synpunkt många gånger föga önskvärda omdaning. Hur detta problem skall kunna lösas är åtminstone för närvarande svårt att se. Att räkna med att finna en lösning, som skulle vara tillämpbar i alla lägen, torde ej vara realistiskt. Man måste säkerligen tänka sig olika lösningar avpassade allt efter omständigheterna. Motionärerna har framkastat möjligheten av köttproduktion på de tidigare öppna markerna. Detta förslag kan enligt högskolans mening vara realistiskt inom vissa områden, men ogenomförbart inom

andra. Högskolan anser med hänsyn härtill angeläget att förutsättningarna för köttdjursproduktion med utnyttjande av hagmarksbete närmare utreds genom en direkt försöksverksamhet. Väsentligt är därvid att experter anlitas från såväl lantbruks- som skogssidan. Vidare kan man tänka sig möjligheten att marken inom lämpliga områden i stället för att planteras med granskog utnyttjas för lövskog, vilket ger ett ljusare och vänligare intryck och som dessutom ur ekonomisk synpunkt kan vara försvarbart.

Motionärerna nämner vissa mycket höga arealkostnader för viss naturvård i syfte att skydda »den hävdvunna landskapsmiljön». Givetvis bör sådana åtgärder vidtas i viss utsträckning, även om de till sin natur ligger nära parkvård, men för den övervägande del av den areal, där man vill skapa en ur rekreationssynpunkt lämplig miljö, torde man av ekonomiska skäl tvingas in på linjer innebärande ett modifierat men ekonomiskt lönsamt skogsbruk, i vilket lövträden tillmäts en avsevärd plats. Möjligheterna att på detta sätt förbilliga naturvården torde vara mycket stora. I denna fråga vill högskolan hänvisa till den danska skriften: J. Sehested 1963: Blandingskoven. Ett enligt högskolans mening mycket väsentligt problem i detta sammanhang är den principiella frågan, vem som slutligt bör svara för kostnaderna för de åtgärder som bedöms erforderliga ur natur- och landskapsvårdande synpunkt. Enligt vad högskolan erfarit skall denna principiella fråga till viss del ha berörts i samband med den pågående utredning angående bibehållandet av våra bokskogar, den s. k. bokskogsutredningen, vilken föranletts av inom riksdagen väckta motioner och vilken skogsstyrelsen fått i uppdrag att verkställa tillsammans med statens naturvårdsnämnd.

Inom vissa områden återigen kanske den öppna marken med fördel kan användas för fritidsbebyggelse. Härigenom kommer den öppna landskapsbilden att kunna bibehållas. Vidare är det högskolan bekant att domänverket och andra skogsförvaltande ägarkategorier mot lägre hyra upplåter övergivna torp och gårdar till »söndagstorp»», mot att dessa förbinder sig att sköta närmaste kringliggande områden och förhindra en invandring av skog och slyvegetation. Erfarenheterna av dylika arrangemang är goda.

Högskolan har velat nämna dessa olika möjligheter till att försöka bibehålla en öppen natur åtminstone inom ur landskapsvårdssynpunkt känsliga områden. Huruvida dessa förslag är ekonomiskt realistiska eller icke, torde ännu icke vara möjligt att bedöma.

I fråga om skyddet för de svenska viltstammarna anför högskolan.

Att den nu pågående intensiva rationaliseringen inom skogs- och lantbruk utövar ett kraftigt inflytande på våra vilda djur torde stå fullt klart. Vad denna omställningsprocess emellertid betyder för det vilda i positiv eller negativ riktning vet vi dock mycket litet om liksom om omfattningen av den skadegörelse, som kan förväntas på ett starkt rationaliserat skogs- och lantbruk. Detta har tidigare framhållits av högskolan i samband med att högskolan till Kungl. Maj:t ingav förslag till ändring av ämnesområdet för den år 1964 ledigblivna professuren i skogszoologi. Högskolan bedömde därvid de nyss berörda frågorna så viktiga, att ämnesområdet för professuren föreslogs ändrat till »skoglig vertebratekologi», varigenom betonades vikten av att frågor rörande samspelet mellan det vilda och skogen närmare togs upp till grundlig forskning. Den föreslagna ändringen har tillstyrkts i årets statsverksproposition (prop. 1966: 1, bil. 11 s. 199).

Det torde emellertid vara svårt att kombinera ett intensivt bedrivet skogs- och lanbruk med sådana viltvårdande åtgärder, som leder till alltför art- och individrika viltstammar. En avvägning måste på ett eller annat sätt åstadkommas. För att kunna avgöra hur denna skall ske fordras ett omfattande forskningsarbete speciellt under nuvarande förhållanden, då så stora omvälvningar sker och kommer att ske. Härtill kommer vidare några mycket svåra frågor, vilka måste lösas så snabbt som möjligt, nämligen frågorna om de större rovdjurens bibehållande samt om kronhjorten i Skåne. Beträffande kronhjorten har nyligen utförda utredningar visat, att det ej går att bedriva en rationell granskogsskötsel inom kronhjortsområdena, då skadorna blir alltför omfattande. Det torde redan nu stå fullt klart att kronhjortsfrågan utan dröjsmål måste finna sin lösning i form av exempelvis ersättning till skadelidande skogsägare eller förflyttning eller inhägnad av djuren.

Skogsstyrelsen tillstyrker att frågan rörande en ekonomisk landskapsvård görs till föremål för utredning. Härvid anför styrelsen.

På denna punkt vill styrelsen huvudsakligen hänvisa till sitt utlåtande över motionerna till 1965 års riksdag I: 337 och II: 408, likalydande, samt I: 558 och II: 652, likalydande. I detta utlåtande redovisade skogsstyrelsen sin allmänna inställning till dessa frågor och tillstyrkte en utredning med i stort sett samma syfte som årets motionärer avsett. När det gäller planeringen av vilka områden, som lämpligen bör omföras till skog, kan skogsstyrelsen hänvisa *dels* till den undersökning som skogsstyrelsen ställt i ut-sikt att göra i samråd med lantbruksstyrelsen och som omnämns i årets statsverksproposition under statens skogsförbättringsanslag, *dels* till styrelsens utlåtande över de till jordbruksutskottet hänvisade motionerna till årets riksdag I: 608 och II: 739, likalydande.

Ifråga om vissa andra landskapsvårdande åtgärder med skoglig anknytning kan erinras om att skogsstyrelsen fått i uppdrag att i samråd med naturvårdsnämnden utreda frågan om bokskogens bevarande samt att den i ökande omfattning utförda områdesvisa skogsbruksplaneringen i skogsvårdsstyrelsernas regi torde ge möjlighet att i stor utsträckning tillgodose landskapsvårdens krav vid skogsbrukets anpassning till bättre struktur och nya driftsformer.

Någon särskild utredning om skydd för våra viltstammar anser skogsstyrelsen däremot inte f. n. vara behövlig. Till motivering härför anför styrelsen följande.

Motionärerna betonar bl. a. att viltets livsbetingelser försämrats genom förändringar i miljön och att en intensiv miljövard är nödvändig. Emellertid bör påpekas att dagens rationella skogsbruk inverkar även positivt på betingelserna för viltet. Gammal överårig skog är inte någon särskilt lämplig viltmiljö. Det är främst föryrngrings- och ungskogsstadierna som producerar viltfoder. Det kontinuerliga skogsbruket har en jämn fördelning av kalmarker, plant- och ungskog, medelålders och äldre skog. Detta gynnar särskilt hjortdjuren och ger dem väl avvägd tillgång till föda och skydd. I och med att det befintliga överförrådet av äldre skog nu successivt avverkas bör den genomsnittliga viltbiotopen komma att förbättras, vartill kommer att avvecklingen av kreatursbetet i skogarna varit av synnerlig betydelse, särskilt för hjortdjurens betestillgång och trivsel.

Lövinblandningen i skogsbestånden är av betydelse för det vilda. De blandade barr- och lövskogarna har arealmässigt ökat under de senaste decennierna. Totalt har lövträden bibehållit sin procentuella andel av virkesförrådet. Genom utökningen av återväxtarealerna förmeras tillgången på lövuppslag. Det är främst som sly lövträden är betydelsefulla för det vilda.

De för skogsbruket ekonomiska impedimenten tenderar att öka. Därmed lämnas nya skogsarealer för det vilda. Det gäller även inom bergbunden terräng i södra och mellersta Sverige, där avgränsningen av den produktiva skogsmarken nu görs mera snäv än tidigare.

I många avseenden synes således det moderna skogsbruket gynna den genomsnittliga viltbiotopen. För framtiden kan även räknas med en förbättring av densamma genom den allt aktuella skogsgödslingen.

Maskinskögsbruket kan å andra sidan tänkas medföra negativa verkningar. Farhågorna att de större skogsmaskinerna på grund av kravet på arbete året runt ej ger det lugn i markerna som det vilda behöver under vår och sommar synes dock ej böra överdrivas. Genom den tvungna åtgärdskoncentrationen kommer drivningarna igen på samma trakt med allt längre intervaller vilket medför långa, störningsfria perioder. Samtidigt ökas gallringsstyrkan, vilket tidvis gynnar markvegetationens utveckling och därmed viltbiotopen.

En klart negativ faktor för det vilda är att man kommer att skogsodla större andel av förnygringsytan och ej lita till natursådd i samma utsträckning som hittills. Kulturungskogarna ger ej samma gynnsamma viltbiotop som självförnyringarna. Emellertid finns även i de planterade ungskogarna ett visst inslag av självsådda lövplantor. Skogsstyrelsens återväxttaxering visar att även efter röjning i bestånden kommer att finnas i genomsnitt bortemot 10 % lövplantor.

Planteringarna på sämre jordbruksmark sker mest med gran. Dessa nya granbestånd kan visserligen för en tid ge nytt skydd och nya betesmöjligheter för viltet. De många små åkrar som i skogsbygderna läggs ner har betytt mycket särskilt för harens och hjortdjurens bete. Skydd och foder i inägobackarna och buskbältena kring dessa åkrar försvinner även det. Sedan granåkrarna slutit sig och under det mesta av dessa bestånds växttid uppstår en mager viltbiotop. De igenplanterade jordbruksmarkerna torde ge en sämre viltproduktion än de vanliga skogsmarkerna.

Avgörande för viltstammarnas framtida storlek är vad skogsbruket anser sig kunna tåla av viltskador. En faktor, som därvid kommer in i bilden, är de allt dyrare och därmed för skador ekonomiskt allt ömtåligare skogskulturerna. Detta accentueras då det dyrbarare plantmaterialet från fröplantager blir mera allmänt om ett 10-tal år. Kostnadsökningarna för även med sig övergång till något glesare kulturförband och därmed större känslighet för avgång genom betesskador.

Även om det framtida skogsbruket uppvisar åtskilliga positiva verkningar för viltvärden, så torde dessa uppvägas av de negativa verkningarna av omläggningar i skogsbrukssättet och igenplantering av jordbruksmark varför någon minskning av den totala tillgången på viltnäring kan uppstå samtidigt som de allt värdefullare återväxterna inte kommer att kunna upplåtas till viltbete i samma utsträckning som hittills skett.

Trots detta behöver inte frågeställningen för skogsmarkerna bli: produktion av virke *eller* vilt. I en vidare samverkan mellan jaktvård och skogsvård bör markerna kunna producera virke *och* vilt varvid jaktvården bör kunna påtaga sig större andel av utgifterna för viltbetesproduktionen. Hittills har skogsbruket så gott som ensamt fått stå för hela denna kostnad.

Skogsbruket skulle nämligen utan större intrång kunna ge jaktvården utrymme för tillräcklig produktion av betesväxter. Som nämnts ökar tillgången av skogliga impediment och överloppsmarker. Kraftledningsgatorna bör även nämnas i detta sammanhang. Vidare borde en del av den jordbruksmark som läggs ner t. ex. åtskilliga små inägor i skogen kunna omhändertas av jaktvårdssidan. Icke heller får förglömmas att hjälputfodring kan göra även en begränsad areal viltesrik.

En särskild utredning för att klarlägga förhållandet mellan skogsbruket och viltvården synes knappast behövlig. På många håll bedrivs redan ett praktiskt samarbete, varför vidgad upplysning i dessa frågor torde vara tillfyllest för att påskynda genomförandet av praktiska lösningar och åtgärder. Beträffande skyddet av speciella viltstammar önskar skogsstyrelsen hänvisa till de särskilda utredningar som redan slutförts eller pågår, exempelvis utredningarna om de större rovdjuret, om kronhjärtstammens bevarande och om reglerandet av älgjakten. Även bör beaktas att åtskilliga viltvårdsfrågor är under behandling hos Viltforskningsrådet.

Statens naturvårdsnämnd erinrar om att frågan om förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård behandlades vid 1965 års riksdag med anledning av vissa i frågan väckta motioner (I: 337 och I: 408).

I sitt till jordbruksutskottet avgivna utlåtande över motionerna uttryckte naturvårdsnämnden sin oro för den hastiga förändring som odlingslandskapet genomgår och tillstyrkte på anförda skäl att en undersökning skulle göras i fråga om de ekonomiska betingelserna för en sådan rationell betesproduktion som kan möjliggöra att odlingslandskapet i större utsträckning bevaras åt framtiden. Jordbruksutskottet framhöll i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 25) värdet av ett samarbete mellan lantbruksstyrelsen och naturvårdsnämnden för att åstadkomma riktlinjer för överväganden rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet. Med hänsyn till det intresse som berörda myndigheter och organ visar för hithörande problem och då frågan även måste komma med i bedömningen i samband med utformningen av den framtida jordbrukspolitikens ansåg utskottet emellertid någon särskild åtgärd inte erforderlig i anledning av motionerna.

Naturvårdsnämnden förklarar sig vara beredd att i samarbete med andra myndigheter och organisationer söka åstadkomma bl. a. gemensamma riktlinjer för naturvårdsfrågornas behandling vid översiktliga överväganden rörande markanvändningen. Frågan om förutsättningarna för en ur ekonomiska och praktiska synpunkter på längre sikt genomförbar landskapsvård är enligt nämnden dock så omfattande och i skilda avseenden svårbedömd, att det kan ifrågasättas om dess lösning inte erfordrar en särskild utredning. I första hand bör emellertid avvaktas de förslag som inom kort kommer att framläggas av 1960 års jordbruksutredning.

Vad motionärerna anført om viltvården är, fortsätter naturvårdsnämnden, värt beaktande. Nämnden, som enligt statsmaktens beslut från den 1 juli 1966 omhänderhar den centrala tillsynen över jakt och viltvård, kommer för sin del att ägna uppmärksamhet åt frågan om möjligheterna att intensifiera viltvården. Nämnden inskränker sig på denna punkt i övrigt till att

hänvisa till vad naturskyddsföreningen yttrat rörande pågående utredningar i jaktliga frågor.

Svenska naturskyddsföreningen tillstyrker livligt förslaget om en utredning av förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård, och anför därvid följande.

Föreningen har i tidigare yttrande till naturvårdsnämnden den 2 mars 1965 behandlat frågan om förutsättningar för en ekonomiskt bedriven landskapsvård. Problemet har även varit föremål för diskussion vid en av föreningen anordnad rundabordskonferens. Föreningen vill nu, liksom vid tidigare tillfälle, understryka, att frågan om en aktiv landskapsvård är ett utomordentligt brännande och aktuellt problem. Den gamla samhällsutvecklingen har gått hårt fram över odlingslandskapet. Äldre driftsformer inom jordbruket har måste överges, då bättre försörjningsmöjligheter numera står till buds, och kravet på delaktighet i den höjda levnadsstandarden gör sig allt mer gällande. Allt detta medför, att det gamla öppna landskapet växer igen. Som anförts i tidigare yttrande redovisade den första riksskogstaxeringen (1923—29) 965 000 ha hagmarker, medan den andra (1938—52) uppvisade en betydligt lägre siffra — 629 000 ha. Tendensen har fortsatt.

Det är givet, att hela det gamla odlingslandskapet ej kan vidmakthållas. Större delen överförs till produktiv skogsmark, vilket — oavsett hur beskogningen sker — innebär en förtätning och avskärmning av landskapsbilden. Det bör dock observeras, att vissa delar, kanske 10—15 % av arealen, ej kan överföras till skog på grund av otillfredsställande torrläggning. Dessa marker kan måhända få en viss betydelse ur viltvårdssynpunkt. Därtill kommer kanske lika stor areal som utnyttjas för andra ändamål, t. ex. för fritidsbebyggelse o. dyl.

När i övrigt omföring till skog måste ske, bär skogsvårdsstyrelserna ett stort ansvar. Det är av vikt, att naturvårdande synpunkter därvid beaktas. I sitt tidigare yttrande anförde föreningen bl. a. följande.

»Ofta kan begränsade landskapsvårdande åtgärder — t. ex. plantering av lövträd i bryn mot öppna åkrar och vattenytor — ge mycket goda resultat i förhållande till insatsen. Då anvisningarna till skogsförbättringsanslaget ej innehåller några naturvårdssynpunkter, bör de reviderade anvisningarna till 1948 års skogsvårdslag här beaktas. Dessa anvisningar innehåller flera ur naturvårdssynpunkt värdefulla partier, och föreningen vill här för fullständighetens skull återge del av anvisningarna till lagens andra paragraf. Där sägs bl. a. följande:

'För skogsvårdsstyrelserna bör det vara en uppgift att i samråd med markägarna samt de natur-, landskaps- och kulturminnesvårdande organen medverka till att sådana träd, trädgrupper, skogsbestånd och landskapstyper — exempelvis hagmarker, lövängar, ljungedar, strandängar och myrar — som är värdefulla från naturskydds- och landskapsvårdssynpunkter i skälig omfattning kommer att under lämplig vård bevaras. På samma sätt synes styrelserna böra medverka till att en lämplig avvägning av skogsbrukets berättigade krav och fritidsintressena kommer till stånd under den väldiga expansion som nu pågår på detta område.

Genom lämpliga huggnings- och återväxtåtgärder bör eftersträvas att vidmakthålla och utöka lövträdsvegetationen, öppna utsikter m. m. på platser som är av särskild betydelse för landskapsbilden såsom i skogsbryn, längs vägar och stränder, intill bebyggelse m. m.'»

Det finns terrängpartier — utefter de stora turiststråken, vid utsiktspunkter, runt bebyggelsen, efter sjöstränder m. m. — där det är ett allmänt intresse att landskapsvärden tillvaratas. Det är därför mycket viktigt, att en planering kommer till stånd, så att landskapsvärden så tidigt som möjligt inriktas på att söka bevara dessa objekt. För att planeringsåtgärderna skall bli effektiva synes det nödvändigt med en översyn av byggnadslagens planeringsregler. I varje aktuellt område skall planering för naturvårdsändamål, för fritidsbyggande och för rörligt friluftsliv, kunna ske oberoende av fastighetsgränser och med ett clearingsystem mellan berörda markägare. Det vore också önskvärt med en viss revidering av skogsvårdslagen — trots de ur naturvårdssynpunkt positiva anvisningarna — så att det även i lagtexten finns utsagt, att behörig hänsyn skall tas till natur- och landskapsvårdens krav.

Föreningen vill även erinra om de möjligheter till inskränkning av skogsplantering och avverkning inom känsliga områden som 19 § i naturvårdslagen erbjuder. Enligt vad som är föreningen bekant har denna lagbestämelse begagnats i detta syfte, bl. a. inom Värmland.

Motionärerna har nämnt, att köttdjursproduktionen kan vara ett sätt att göra landskapsvärden självförsörjande i viss utsträckning. Föreningen anser det mycket angeläget att alla åtgärder vidtas för att utröna, om det finns möjligheter att komma fram på denna eller liknande vägar. Det torde nämligen vara nästan omöjligt att med enbart röjningar upprätthålla det gamla kulturlandskapet i en omfattning som är av någon nämnvärd betydelse för landskapsbilden i de mer skyddsvärda av våra rationaliseringsbygder. Därtill kommer svårigheten att vid dylika röjningar och därvid ofta åtföljande hormonbehandlingar bevara äktheten i landskapet. Hagmarksbruket borde på lång sikt kunna leda till framgångar, om det kan inordnas i den ekonomiskt riktiga produktionen. Ökad köttdjursproduktion som nämnts i tidigare yttrande skulle också vara av värde ur beredskapssynpunkt, bl. a. genom att betesmarkerna ganska lätt torde kunna förvandlas till åkerjord, vilket ju ej är fallet med skogsmark. Det bör också ur nationalekonomisk synpunkt vara av vikt, att vi är så långt möjligt självförsörjande, när det gäller ett så viktigt födoämne som köttet.

Det skulle vidare kunna vara av värde att närmare få utrett de ekonomiska och skogsskötselbetonade förutsättningarna för att genom blandning av olika barr- och lövträd — t. ex. ek och gran — förbättra ekonomin i förhållande till rena lövbestånd. Dylika åtgärder lär med viss framgång ha prövats t. ex. i Danmark.

I anslutning till de praktiska frågorna i avsnittet om landskapsvård vill föreningen påpeka möjligheten av att samhället inköper för odlingslandskapet värdefulla jordbruks- eller hagmarker och sedan arrenderar ut dessa för mer eller mindre fiktiva arrendebelopp. Om arrendekostnaderna försvinner, eller är mycket små, kan den ekonomiska bakgrunden för en lantbrukare bli sådan, att han kan upprätthålla en önskvärd levnadsstandard även under måttligt goda naturliga betingelser. Många gånger, t. ex. vid betesdrift på våra skärgårdsöar, kunde också förbilligade kreaturstransporter motverka betesbrukets minskning. Dylika transporter förekommer som övningsmoment inom viss del av försvaret och borde kunna ske till mycket låga priser eller helt kostnadsfritt.

I detta sammanhang må även erinras om det system med fastighetsförvaltare-lantbrukare som tillämpas t. ex. på Rådmansö i Stockholms län.

Vad beträffar viltvården erinrar föreningen om att några av de frågor som motionärerna behandlat f. n. är föremål för utredning. 1949 års jaktutrednings betänkande om ändring av jaktlagstiftningen väntas bli framlagt under innevarande år. Vidare pågår det utredning i kronhjortsfrågan. Domänstyrelsen och naturvårdsnämnden har även visst utredningsuppdrag beträffande den reglerade älgjakten. Det är vidare troligt, att jägmästare Bertil Haglunds utredning om de stora rovdjuren kommer att föranleda olika initiativ till skydd för dessa. Med tanke på de pågående utredningarna m. m. anser föreningen, att någon ny stor utredning för närvarande ej är aktuell och anför vidare i denna fråga.

Motionärerna har här framfört många beaktansvärda synpunkter. Beträffande den tilltagande omfattningen av trafikdödat vilt finner föreningen det angeläget, att utmärkningen av viltstråk sker på ett mer tillfredsställande sätt än som nu är fallet. I nuvarande form respekteras ej dessa utmärkningar. Markeringarna bör vara snävt begränsade och kompletterade med t. ex. viltspelar mellan varningsmärkena. Det är också mycket viktigt, att allmänheten genom information i massmedia får upplysning om vilka åtgärder som kan och bör vidtas för att undvika kollisioner med vilt, liksom också vilka åtgärder som bör vidtas, om en dylik kollision trots allt inträffat. Vidare erfordras specialundervisning av de polismän som har att ta befattning med frågor som rör omhändertagande av vilt som sårats eller dödat vid kollisioner med motorfordon. Enligt vad som är föreningen bekant har dylik undervisning påbörjats på vissa håll. Vidare har en kommitté inom Svenska jägareförbundet verkställt en utredning rörande eftersök av sårat vilt m. m., där frågan om trafikskadat vilt särskilt behandlats.

Störningarna på vildnaden till följd av tanklösa människors uppträdande är många gånger mycket allvarliga. Detta gäller särskilt inom skärgårdsområdena, där möjligheterna för sjöfågeln att häcka ostört ofta inskränks mycket starkt genom den omfattande båttrafiken och genom de många gånger långvariga uppehållen på holmar och skär. Föreningen anser det angeläget, att särskilda sjöfågelreservat tillskapas med landstigningsförbud under häckningstiden gällande de holmar och skär som är av värde för fågellivet.

Motionärernas förslag om att naturvårdslagens bestämmelser skall kompletteras med förbud mot att uppträda störande vid djurens boplatser finner föreningen svårt att omsätta i praktiken. I vissa fall — t. ex. i fråga om en del sällsynta fågelarter — kan ett dylikt förbud vara i högsta grad önskvärt. Många gånger är det emellertid t. ex. svårt att närmare definiera boplatzens omfattning. Föreningen vill här understryka behovet av lämplig information till allmänheten för att på detta sätt inskränka störningarna, som ofta är en helt onödig typ av skadeverkningar.

Föreningen vill varmt instämna i vad som sägs i motionen om behovet av en intensiv miljövard. Glädjande nog börjar denna tankegång leda till allt fler praktiska åtgärder. De centrala och lokala naturvårds- och jägarorganisationerna har här ett stort och mycket stimulerande arbetsfält. Förutsättningarna för en intensiv miljövard är goda — i varje fall i södra och mellersta Sverige — och bör så långt möjligt utnyttjas.

De former, under vilka jakt bedrivs, har förbättrats under senare år, och mycket arbete har i detta avseende nedlagts inte minst från jägarhåll. Det kan emellertid vara önskvärt med en viss skärpning av kraven på jägarnas kvalifikationer och med tiden torde det bli aktuellt att införa någon form av

jägarexamen — av såväl teoretisk som praktisk karaktär. I första hand är det emellertid, som motionärerna anför, önskvärt med viss skärpning av kraven för att få delta i älgjakt. F. n. krävs avlagt prov för Svenska jägareförbundets älgskytteemärke i brons för att en person skall få anskaffa vapen som är godkänt för älgjakt. Provet är kompletterat med ett teoretiskt avsnitt.

En person som redan innehar vapen för älgjakt behöver ej avlägga något prov. Trots därmed förbundna administrativa problem behövs bestämmelser om att var och en som har för avsikt att delta i älgjakt skall avlägga kompetensprov. Av praktiska skäl — begränsad tillgång på älgskyttebanor o. dyl. — kan dylika prov ej avläggas varje år. Det är emellertid önskvärt, att det ej dröjer längre än förslagsvis högst fem år mellan varje prov.

Det bör ihågkommas, att dylika prov naturligtvis sker under förhållanden, som i och för sig icke är jämförbara med de situationer som vederbörande ställs inför vid regelrätt jakt. Det är emellertid uppenbart, att en dålig skytt ej kan vara en god jägare, och övningsskyttet ger vederbörande tillfälle att handskas med och lära känna sitt vapen på ett sätt som annars kanske inte skulle bli fallet.

Jakten från motorfordon är en bedräglig och ibland fullkomligt vedervärdig företeelse. Med hjälp av bil är det mycket lätt att komma djuren inom håll under det att de uppehåller sig på fält, inägor o. dyl. för att beta. Oftast använder tjuvjägarna finkalibriga vapen — salongsgevär o. dyl. — för att skotten inte skall höras så långt. Följden av detta blir, att det ofta inträffar skadskjutningar. Eftersom det naturligtvis aldrig blir aktuellt med något eftersök, innebär denna form av tjuvskytte särskilt stora risker för djurplågeri.

Enligt föreningens mening är det uppenbart, att straffsätserna för dylik tjuvjakt måste skärpas starkt. Det bör vara regel, att vederbörandes körkort indras, liksom det också bör kunna bli aktuellt att beslagta bilen — en åtgärd, som troligen skulle ha större förebyggande effekt än straff.

Föreningen vill i detta sammanhang erinra om att enligt uppgift sökarstrålkastare förbjudits i Tyskland. Om detta skett med tanke på deras betydelse som hjälpmedel vid jakt från motorfordon eller ej vill föreningen låta vara osagt. Möjligen skulle sådant förbud vara en åtgärd som kan vidtagas också här i landet.

Det är givet, att ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om våra stora rovdjur måste komma till stånd innan befintliga stammar är helt utrotade. De stora rovdjuren bör i princip vara fridlysta på all mark, och jakten bör ske på licens. Det är vidare önskvärt med en modifiering av nu gällande bestämmelser om ersättning för rovdjursdödade tamdjur. Bestämmelserna bör t. ex. även erbjuda möjlighet att utbetala ersättning för merkostnader till följd av att renhjordar skingrats efter rovdjursangrepp.

Föreningen vill livligt instämma i motionärernas uppfattning om att det krävs en intensiv upplysning till allmänheten för att den ökade fritidsverksamheten inte skall innebära en fara för viltstammarna. Föreningen är givetvis beredd att efter bästa förmåga bidra vid denna upplysningsverksamhet.

Samfundet för hembygdsvård uttalar sig i första hand om landskapsvården och instämmer i motionärernas hemställan om utredning rörande landskapsvård. Härvid anför samfundet närmare.

Den statliga utredning, som 1962 lade fram sitt betänkande (Naturen och samhället, SOU 1962: 36) gav enligt vår mening en alltför snäv analys av landskapsvården. Man lät ordet överlag betyda landskapsplanering och halkade över den viktiga gren som innebär konstruktiv landskapsvård, ett gestaltande av vår egen tids miljö. Vi ser landskapsvård inte endast som en planering, inte heller som en uppgift att »läka sår» eller »städa» efter grustäkter och kraftverksbyggen, utan en vetenskaplig, social och estetisk gestaltning av kulturlandskapet, det äldre såväl som det moderna. När det gäller det äldre landskapet, främst odlingslandskapet men även det äldre industrilandskapet, innebär landskapsvården huvudsakligen vård och underhåll. I fråga om vår egen tids landskap är det en rent konstruktiv gestaltning i intimt samarbete med teknikens företrädare.

Den stora faran för landskapsvården är ett schablonmässigt betraktelsesätt, när det gäller tillämpningen av program och bestämmelser. Det är inte utan vidare klart hur den nya miljön, som i så hög grad påverkats av olika omgestaltande faktorer, skall formos. Utgångspunkten kan växla från fall till fall. De tekniska förutsättningarna är skiftande liksom de ekonomiska möjligheterna. De rent individuella och konstnärliga synpunkterna spelar också sin roll. Landskapet har ju alltid varit påverkat av människan och hennes arbete. I vår tid måste man mer än tidigare räkna med en mer eller mindre medveten gestaltning, där även de konstnärliga synpunkterna måste ges ett visst spelrum.

Detta utesluter givetvis inte en önskvärd allmän landskapsplanering, sådan som på olika håll redan är igångsatt i samarbete mellan olika länsorgan (Halmstads-regionen, Lunda-regionen, Göteborgs- och Stockholms-regionerna).

Beträffande den egentliga landskapsvården har vi alltså två huvuduppgifter:

- 1) vård och underhåll av äldre landskapstyper;
- 2) vård och gestaltning av dagens landskap, huvudsakligen industrilandskapet.

Beträffande 1) har inom Samfundet för Hembygdsvård under många år pågått ett omfattande arbete. Vi hänvisar i första hand till de aktioner som gjorts för att på Gotland bevara en del av de gamla lövängarna. Genom samarbete mellan hembygdsvårdare och myndigheter har man här lyckats hävda ett stort antal av de lövängar, som sedan ålder burit upp det gamla bondehushållet. Hävdandet av hag- och ängsmarker har också varit och är en viktig uppgift för många av de 500 hembygdsföreningar som är anslutna till Samfundet. Vi hänvisar till vad som i detta stycke utförts t. ex. i Värmland, Östergötland, Västergötland, Småland och Skåne. Även samarbetet med Svenska Fåravelsföreningen och den försöksverksamhet som är i gång inom östra Skåne (Brösarp) har givit goda anvisningar rörande bevarandet av äldre åker- och betesområden.

Numer har man fårbeten på en rad sådana marker, som i annat fall skulle skogsplanterats. I vissa fall är sådana beten ekonomiskt motiverade, i andra fall får beteshävdens räknas som ett led i en ren natur- och kulturvård.

Vad punkt 2) beträffar — det aktuella landskapet — är vi inne på ett miljöproblem som i Sverige har varit alltför litet beaktat. Samfundet har här under sin 50-åriga verksamhet sökt hävda en bestämd linje, som nu mer och mer beaktas och det gäller att i intimt samarbete med t. ex. vägbyggare, kraftverksbyggare, skogs- och industrimän söka finna en form för det nya landskapet, vår egen tids. Samfundets landskapsbyrå och numer Föreningen

Natur och Miljö, har här sökt skapa förutsättningar för ett aktuellt kulturskapande. Som föredöme står den amerikanska landskapsvården »landscaping» och den tyska »Akademie für Raumforschung und Landesplanung». Vi vill när det gäller dessa frågor hänvisa till en inom kort utkommande bok »Landskapsvård — vår tid formar landskapet» (LT:s förlag) samt Lorentz Bolins bok »Ekonomi och skönhet i landskapet».

Hela problemet omkring landskapsvården, dess förutsättningar och möjligheter i vår tid, bör göras till föremål för utredning. Man kan enligt vår mening inte skilja på de olika momenten. Kulturlandskapet ingår och det tekniska kulturlandskapet i dag har en hel rad problem som måste behandlas i ett sammanhang. Det är här fråga om både vård och förkovran under hänsynstagande till fortgående förändringar i landskapets struktur och i landskapsbilden. Det är fråga om både ett bevarande av äldre former och en nygestaltning, en avvägning mellan de olika intressena måste ske. Vård och underhåll av det äldre kulturlandskapet medför ofta svåra ekonomiska problem. Dessa måste lösas på samma sätt som kulturvårdens problem; man bevarar endast så stora delar av ett äldre bestånd kulturminnen, som är ekonomiskt möjligt och försvarbart.

När det däremot gäller det moderna landskapet bör landskapsvården arbeta så att dess planer och kalkyler från första början arbetas in i hela företagets kalkyler. Här bör ekonomin inte vara något besvärande problem. En väganläggning, ett kraftverksbygge, en skogskultur utarbetas helt enkelt så, att de på ett tillfredsställande sätt går in i och skapar denna nya miljö.

Viltforskningsrådet, som begränsar sitt uttalande till vad i motionerna framhållits under rubriken viltvård, ansluter sig i huvudsak till vad däri anförts men ifrågasätter om ej åtgärder i motionernas syfte bör anstå till dess 1949 års jaktutredning, domänstyrelsen, statens naturvårdsnämnd och naturresursutredningen, som har förevarande frågor eller delar därav under övervägande, framlagt sina slutliga förslag. Viltforskningsrådet anför i övrigt.

Med anledning av vad motionärerna anfört om kemiska bekämpningsmedel får rådet framhålla, att detta problemkomplex sedan mer än tio år tillbaka varit föremål för rådets särskilda uppmärksamhet. Den forskning som i detta ämne med anslag från rådet bedrivits har huvudsakligen varit knuten till statens veterinärmedicinska anstalt. Rapport över forskningsarbetets bedrivande har årligen lämnats till Kungl. Maj:t i rådets verksamhetsberättelse och en utförlig rapport om kvicksilverförgiftningar hos viltfaunan har av statens veterinärmedicinska anstalt framlagts i juli 1965. Denna forskning bedrivs nu i ökad omfattning med medel inte bara från viltforskningsrådet utan även från jordbrukets forskningsråd m. fl.

Motionärerna berör även trafikproblem, som uppkommer i samband med viltpassager vid våra vägar. Det bör i detta sammanhang framhållas, att det under senare år prövats olika arrangemang till förhindrande av kollisioner mellan bilar och vilt. Hur man bäst skall kunna förhindra dylika olyckshändelser är emellertid inte klarlagt. Denna fråga synes därför böra bli föremål för särskild utredning. Det bör understrykas att vägmyndigheterna på det lokala planet torde kunna inhämta mycken information i denna fråga genom fortlöpande kontakt med länens jaktvårdsföreningar och de hos dem stationerade jaktvårdskonsulenterna och jaktvårdarna. Dessa tjänstemän

har i sin tur de bästa kontakterna med personer i de olika orterna, som har kunskap om viltväxlar och viltstråk. Redan på planeringsstadiet av vägdragningar torde sådan speciell sakkunskap böra tillfrågas för undvikande av onödig risktagning.

I detta sammanhang må erinras om att Kungl. Maj:t den 9 april 1966 bl. a. uppdragit åt domänstyrelsen och statens naturvårdsnämnd att i samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — under beaktande av vad som anförts i jordbruksutskottets utlåtande 1965: 4 — utreda frågan i vilken ordning och efter vilka grunder ersättning för person- och sakskada må utgå till trafikant, som lider skada eller förlust genom olyckshändelse i trafiken, orsakad av älg eller rådjur.

Ett rikt djurliv i våra marker är inte endast ett ekonomiskt intresse eller jägarintresse. För en mycket stor del av de människor, som söker sin rekreation i naturen, är djurens aktivitet en särskilt stor attraktion. Ett rikt djurliv i en attraktiv miljö är ett framträdande, allmänt intresse, som bör tillgodoses inom ramen för vad som kan åstadkommas under hänsynstagande till jord- och skogsbruk. Fritidsmänniskan å sin sida måste för sin del uppträda i naturen med hänsyn inte bara till dessa näringsgrenars intressen utan även till växt- och djurvärlden. Inskränkningar i rörelsefriheten under djurens fortplantningstid kan lokalt vara en god lösning på det sistnämnda problemet. I övrigt synes önskvärt med en utvidgning av den upplysningsverksamhet, som redan givit goda resultat.

Jaktens ekonomiska betydelse är svårbedömd. Vårderingarna vilar — utom beträffande älgjakten, för vilken avskjutningsstatistiken är betryggande — i stor utsträckning på antaganden. En förbättrad jaktstatistik synes därför vara ett påtagligt samhällsintresse. Enligt vad viltforskningsrådet har sig bekant, har Svenska jägareförbundet hos Kungl. Maj:t anhållit om särskilt bidrag för att försöksvis i vissa län åstadkomma en tillfredsställande viltstatistik. Statistiska centralbyrån har i samråd med jägareförbundet uppgjort programmet. Det är angeläget att detta försök kommer till stånd med det snaraste. Likaså torde samhället ha anledning att underlätta för jägarna att erhålla ytterligare förbättrade övningstillfällen för skjutskicklighetens höjande. Det kan ifrågasättas om icke skjutbanor av olika slag bör jämföras med andra anläggningar för idrottslig aktivitet, såsom idrottsplatser, sport- och simhallar. Det bör övervägas om icke riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t borde hemställa, att direktiven för den av Kungl. Maj:t utsedda idrottsutredningen kompletteras i vad avser skjutbanor.

Ökningen i antalet beivrade jakter från motorfordon är en oroande företeelse, som bör påkalla myndigheternas uppmärksamhet. Faran av missbruk av terränggående motorfordon såsom snöevesslor och snöskotrar måste särskilt i samband med de fåtaliga stammarna av varg och järv beaktas. Men även vid jakt efter annat vilt torde sådana motorfordon missbrukas. Rådet avser att låta studera beteendet av vilt i närheten av snöskoter eftersom vilt i stor utsträckning inte visar normalt flyktbeteende vid konfrontation med sådana motorfordon.

Viltforskningsrådet får understryka betydelsen av en ökad insats när det gäller upplysning till allmänheten i naturvårdsfrågor. Mycket har redan gjorts i pressen, andra massmedia och annorledes. Särskilt har propageranden från ideella naturvårdsorganisationer såsom Svenska naturvårdsföreningen och Svenska jägareförbundet samt dess regionala organ varit av stor betydelse. Ytterligare insatser kan emellertid göras, inte minst i skolorna. I samma mån fritidsverksamheten i markerna ökar måste ansträngningarna

att nå allt vidare kretsar av det svenska folket med allsidig naturvårdsupplysning ytterligare ökas.

Svenska Jägareförbundets yttrande omfattar likaledes det avsnitt av motionerna, som givits underrubriken viltvård. Förbundet instämmer helt i motionernas syfte, men ifrågasätter om motionerna, i avbidan på vissa utredningar, bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Förbundet erinrar om att de spörsmål, som berörts i motionerna, redan är föremål för utredning, bl. a. inom naturresursutredningen och 1949 års jaktutredning. Enligt vad förbundet erfarit, kommer jaktutredningen att i sitt slutbetänkande, som beräknas utkomma mot slutet av innevarande budgetår, förutom annat behandla frågorna om skydd för det vilda dels genom att förorda en sådan omläggning av jaktstadgans bestämmelser, att alla djur bli i princip fridlysta, ehuru jakttider kunna bestämmas för vissa djurarter (för närvarande är som bekant endast djur av vissa i jaktstadgan eller årliga fridlysningskungörelsen uppräknade arter helt eller partiellt fridlysta) dels genom att framlägga särskilda förslag rörande skydd för vissa fågelarter och för de fyra stora rovdjuren (björn, varg, järv och lo) samt rörande ytterligare humanisering av jakten. Man får enligt förbundet ej heller bortse från 1962 års fritidsutredning.

I övrigt anför förbundet följande.

Det är ostridigt, att livsbetingelserna för den svenska faunan avsevärt förändrats i det moderna kultursamhället. Svenska jägareförbundet — som alltsedan 1938 års jaktlagstiftning av statsmakterna betrots med den direkta ledningen av jakt- och viltvårdsarbetet i riket — har städse följt och följer oavslutligt utvecklingen på viltvårdens område. Så till exempel torde förbundet tidigare än någon annan myndighet eller organisation här i riket ha aktualiserat de kemiska bekämpningsmedlens inverkan på faunan; offentligt för första gången genom ett uttalande av 1958 års förbundskongress, vilket överlämnades till Kungl. Maj:t. Förbundet har därefter vid upprepade tillfällen och på olika vägar sökt påkalla statsmakternas intresse för detta allvarliga problem. Ett annat exempel på jägareförbundets initiativ utgör de s. k. viltspenar, som genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg försöksvis har uppsatts.

Motorfordonsförarens ansvar i samband med sammanstötning med vilt har förbundet framhållit på olika sätt. Förbundet har bl. a. låtit företa en utredning rörande eftersök m. m. av trafikskadat vilt och har därefter etablerat samarbete dels med rikspolisstyrelsen för utarbetande av en kortfattad handledning för polismän, dels med Nationalföreningen för trafiksikkerhetens främjande (NTF) för att utarbeta en motsvarande handledning för motorfordonsförare. Arbetet med dessa handledningars utformning pågår f. n.

Som exempel på miljövårdande åtgärder för att förbättra djurens naturliga livsbetingelser vill förbundet nämna de s. k. viltvatten, som skapats i Jönköpings och Skaraborgs m. fl. län på initiativ av de till förbundet anslutna länsjaktvårdsföreningarna i dessa län. Åtskilliga andra exempel kunde nämnas.

Motionärerna pläderar för obligatoriska skjutprov för älgjägare. Visser-

ligen har man på flera håll ställt sådant krav på varje deltagare i älgjakten inom vissa jaktvårdsområden eller jaktlag. Antalet deltagare i älgjakten är emellertid så stort — sannolikt större än 200 000 — att det i varje fall inom överskådlig tid är praktiskt ogenomförbart med ett obligatorium varje år för alla. För att på sikt söka nå det eftersträvade resultatet väckte emellertid jägareförbundet förslag om att ingen skulle få förvärva eller låna ett älgvapen utan att ha avlagt godkänt prov för jägareförbundets älgskyttemärke i brons, vilket omfattar såväl skjutprov mot stillastående och löpande älgfigur som teoretiskt prov. Detta förslag förverkligades vid den senaste revideringen av Kungl. Maj:ts vapenförordning (se de av Kungl. Maj:t den 26 maj 1961 fastställda föreskrifterna och anvisningarna rörande tillämpningen av vapenförordningen).

Förbundet undersöker f. n. möjligheterna att fortsätta på denna väg genom att införa en jägareexamen: avläggandet av denna skulle vara frivillig men man skulle göra omfattande propaganda för examen.

Jägareförbundet har vid upprepade tillfällen kraftigt framhållit, att faunan utsätts för betydligt allvarigare störningar av det ständigt ökande antalet övriga friluftsmänniskor, som i motsats till det övervägande antalet jägare saknar tillräcklig kännedom om de olika djurarternas yngelperioder — då behovet av skydd är särskilt stort — och övriga levnadsförhållanden. Jägareförbundet delar bl. a. därför motionärernas uppfattning om betydelsen av intensiv upplysning bland allmänheten. Sådan upplysning förekommer redan nu i TV och radio. Jägareförbundet samarbetar med båda dessa massmedia. Förbundet har för några år sedan beslutat söka utgiva en kortfattad, rikt illustrerad skrift om vårt lands vildnad och dess livsbetingelser, avsedd för skolbruk. Detta beslut har hittills icke kunnat förverkligas trots kontakter med såväl läroboksförfattare som skolboksförlag; det synes icke möjligt att realisera beslutet, förrän de oundgängligen nödvändiga läroböckerna för grundskolan utarbetats.

Samarbete förekommer lokalt mellan vissa skolstyrelser och jägareförbundet genom förbundets 25 länsjaktvårdsföreningar. I praktiken har detta samarbete ordnats så, att jägareförbundets fältpersonal — f. n. 14 jaktvårdskonsulenter, en sjöfågelkonsulent och 31 länsjaktvårdare — meddelar undervisning. Fältpersonalen anlitas även, och i betydande utsträckning, för undervisning vid skogsskolor, skogsbruksskolor och lantmannaskolor samt såsom instruktörer i det frivilliga studiearbetet. Vidare må nämnas, att jägareförbundet är anslutet till Studieförbundet, som är ett av skolöverstyrelsen godkänt studieförbund, och samarbetar med Förbundet skog och ungdom.

Det synes även böra framhållas, att jägareförbundet på grund av sitt uppdrag av statsmakterna genom instruktiva och upplysande filmer och upplysningsskrifter samt genom länsjaktvårdsföreningarna och fältpersonalen — som i icke ringa utsträckning medverkar i dagstidningar — eller på andra sätt än de i motionen berörda bedriver en intensiv landsomfattande upplysningsverksamhet till skydd åt det vilda och för human jakt.

Jägareförbundet vitsordar, att olovlig och olaga jakt från motorfordon synes tillta allt mera. Enligt förbundets förmenande ankommer det emellertid principiellt sett icke på förbundets fältpersonal att annat än undantagsvis eller efter direkt anmodan från vederbörande polismyndighet bedriva polisiär verksamhet. Tyvärr synes polisen i de allra flesta polisdistrikt sakna både personella och övriga erforderliga resurser för den jaktbevakning, som i och för sig måste betecknas som synnerligen ange-

lägen. Detta gäller f. ö. icke blott jakten från motorfordon efter bland annat skogshöns (järpe, tjäder och orre) och hare utan även dels olovlig och olaga jakt efter älg, dels olovlig och olaga nattjakt efter rådjur m. fl. djur.

Förbundet vill nämna, att Sverige ratificerat 1950 års fågelskyddskonvention (Sveriges överenskommelser med främmande makter 1963: 39).

Jägarnas riksförbund instämmer helt med motionärerna i kravet på utredning av de i motionerna berörda frågorna. Riksförbundet anför därvid.

I den nya naturvårdslagen finns föreskrifter om olika slag av täktverksamhet. En form av täktverksamhet har dock icke blivit föremål för någon reglering, och det är den mycket omfattande matjordsavtäckning som sker på de nedlagda åkerarealerna i närheten av våra tätorter.

Genom dessa matjordstäckter uppstår mycket fula sår i naturen. De orsakar dessutom det vilda skada, genom att för dem betydande häcknings- och foderlokaler överförs till enbart barrskogsproduktionen. Det borde vara ett samhällsintresse att inga sådana ingrepp görs där det icke är oundgängligen nödvändigt. Många av våra nyligen uppkomna ödegårdar skulle genom lantbruksnämndernas medverkan kunna överlätas till ett billigt pris till s. k. söndagstorpene, mot att de förband sig att vårda torpets ägor på ett ändamålsenligt sätt.

Att värden blev den avsedda skulle givetvis stå under lantbruksnämndernas kontroll.

Vad det gäller den egentliga viltvården instämmer vi helt med motionärerna om att det moderna samhället förändrat förutsättningar för djurlivet i våra marker.

De av motionärerna föreslagna åtgärderna till viltets skydd får anses vara mycket angelägna. En sak som bevisligen vållar viltet mycket skada är alla taggrådsstängsel i skogs- och hagmarker. På detta område bör kraftåtgärder med det snaraste insättas. Det är inte bara taggråden som orsakar viltskador, även vanlig tråd kan vålla många bekymmer, särskilt när den placeras som Statens järnvägars trådstängsel efter järnvägarna. De är både fem och sex trådar höga och det är ingen ovanlig företeelse att t. ex. älgkalvar trär in bakbenen mellan trådarna och får föra en hård kamp innan de kommer loss. Dessa Statens järnvägars stängsel är i de allra flesta fall helt onödiga sedan betesgången i våra skogsmarker upphört. De bör därför med det snaraste tas bort.

Det är också mycket angeläget att något görs för att hindra de mycket allvarliga störningar som viltet utsätts för genom fotografering och studering av deras spelplatser och häckningslokaler.

Genom den snabbt fortgående strukturrationaliseringen inom jord- och skogsbruket kommer i allt snabbare takt rätten till jakt att samlas på ett fåtal händer. De närmaste åren beräknas att ca 100 000 enheter skall vara bortrationaliserade. Detta innebär att ytterligare ca 35 000 jägare blir marklösa. Då vi redan förut har 175 000 av 270 000 jägare som inte själva är markägare, så inses lätt att jakträtten kommer att bli en mycket betydelsefull handelsvara med stora möjligheter till oskäligen vinster, vinster som kommer att betyda en hårdare beskattning av våra viltstammar, och det är i dagens läge en mycket olycklig utveckling.

Arrendepriserna har redan i dag nått sådan höjd, att ortsborna ute i våra glesbygder inte har råd att ägna sig åt jakten som hobby. Detta i sin tur kommer att påskynda flykten från landsbygden.

Det kan även framhållas, att i samband med en inom riksdagen väckt motion, II: 400, angående formerna för beslut om jaktvårdsområden, om att dessa regler f. n. icke underlättar bildande av jaktvårdsområden. Vissa av bestämmelserna är klart odemokratiska. Vi kan peka på att det behövs 75 % av rösterna, men även 75 % av arealen, för att kunna bilda ett område. Detta innebär, att om de flesta markägare är överens, så kan en stor markägare stjälpa alltihop med arealgränsregeln. Enligt vårt bedömande borde det räcka med 50 % av arealen.

Att vi berört denna fråga i detta sammanhang beror på att vi anser att skapandet av demokratiskt fungerande jaktvårdsområden är en grundförutsättning för all viltvård.

Motionärerna berör även motoriseringen som en fara för viltbeståndet, och det är också riktigt. De påpekar också kompetenskravets nödvändighet vid jakt ävensom en intensiv upplysning i våra massmedia och skolor.

Detta är saker, som vårt förbund framhållit i sitt förslag till försöksverksamhet med en delvis omorganiserad älgjakt.

Vi instämmer helt med motionärerna i ett krav på utredning av de i motionerna berörda frågorna. En sådan utredning framstår som än mera nödvändig mot bakgrunden av att vi tidigare endast haft en enmansutredning på detta område, nämligen 1949 års jaktutredning.

Då det vid årets riksdag framförts flera motioner med krav på utredning av ganska närbesläktade frågor, som t. ex. motionerna II: 400, 403, 406 m. fl., synes det oss angeläget att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en ny utredning tillsättes. Utredningens sammansättning kan enligt vårt förmenande med fördel utformas i enlighet med vad som anges i motion II: 406.

Över de likalydande motionerna I: 332 och II: 760 har remissyttranden avgetts av statens naturvårdsnämnd, som bifogat yttrande av Svenska naturskyddsföreningen, samt av statskontoret och Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté.

Statens naturvårdsnämnd avstyrker bifall till motionerna och anför därvid följande.

I motionerna berörs frågor av utomordentlig vikt för såväl det regionala som det centrala naturvårdsarbetet.

Naturvårdsnämnden vill vitsorda att kännedomen är bristfällig om vårt lands natur och om vilka naturområden som ur sociala och/eller vetenskapliga synpunkter i första hand bör bli föremål för naturvårdande åtgärder. Nämnden utför därför själv viss genomgång av befintligt, i litteraturen upptaget material m. m. och tar initiativ till fredningsåtgärder. Men inventeringsverksamheten och arbetet med att utvälja naturområden skall framförallt åvila länsstyrelserna såsom beslutande naturvårdsorgan. För att främja detta har nämnden i olika sammanhang framhållit vikten av att länsstyrelserna, för de särskilda naturvårdsmedel som upptas under XI huvudtiteln, genomför naturinventeringar och efterföljande planering, samtidigt som nämnden sökt verka för att tillräckliga anslag ställs till länsstyrelsens förfogande. I överensstämmelse med stadgandet i sin instruktion — innebärande att nämnden har att leda arbetet med att planmässigt inventera och utvälja naturområden, som lämpligen bör avsättas särskilt, samt utarbeta råd och anvisningar om avsättande och förvaltning av sådana om-

råden — har nämnden utarbetat råd och anvisningar för naturvårdsinventeringar.

Det är uppenbarligen av nöden att länsstyrelserna får väsentligt vidgade möjligheter att anställa personal för den viktiga inventerings- och planeringsverksamheten, vilken utgör grundvalen för ett målmedvetet naturvårdsarbete. Kompetenta naturvårdstjänstemän hör därför finnas hos länsstyrelserna och dessutom bör medel finnas tillgängliga för särskild arbetskraft för naturvårdsinventeringar och efterföljande planläggning.

Nämnden kan vidare instämma i vad motionärerna anför om att trots reservatbildningar och naturvårdsinventeringar, många vetenskapligt intressanta naturområden exploateras utan att ha vetenskapligt undersökts och dokumenterats.

Enligt nämndens mening är förslaget om att länsstyrelserna, vattendomsstolarna m. fl. bör få lagstaddad rätt att föreskriva att vissa dokumentära undersökningar skall ske före medgiven exploatering värt att närmare utredas. Genomförande av förslaget skulle innebära att naturvårdsobjekten fick en med fornminnen delvis jämställd ställning, vilket synes både önskvärt och rimligt. Man måste dock ha klart för sig, att ingreppen i naturen är många fler och mer mångskiftande än de som drabbar fornminnena, varför en viss försiktighet måste iakttas. I motsats till vad som gäller fornminnena saknas ännu en värdeskala för naturföreteelserna. En sådan kan ej åstadkommas förrän riksomfattande inventeringar resulterat i en klassificering av företeelserna allt efter deras frekvens från unika till allmänt förekommande (jfr Hägerstrand: Metodik för naturvårdsplanering. Plan nr 6 1965).

Enligt naturvårdsnämndens mening föreligger ett stort behov av kontinuerligt arbetande inventeringsgrupper, sammansatta av vetenskapligt utbildade personer och med tillgång till erforderlig biträdespersonal. Grupperna bör anknytas till en vetenskaplig institution för att ha tillgång till olika specialister och till vetenskapligt material för jämförelser. Då frågor som rör denna forskningsverksamhet f. n. behandlas av 1964 års naturresursutredning anser nämnden sig inte böra gå närmare in på ämnet. Nämnden vill dock i detta sammanhang framhålla, att nämnden synes böra delta i ledningen av verksamheten.

Vad beträffar förslaget att för organisationsfrågans lösning vidga direktiven för den inom statskontoret pågående utredningen om naturvårdens organisation, vill nämnden erinra om att denna utredning, med hänsyn till att organisationen skall träda i kraft från och med budgetåret 1967/68, bör vara avslutad om några månader. Det torde därför knappast vara lämpligt att utfärda tilläggsdirektiv innebärande utvidgning av utredningsuppdraget.

Svenska naturskyddsföreningen finner motionerna beröra ett ytterligt angeläget spörsmål. Motionernas syfte är enligt föreningen väl värt att stödja. Föreningen anför vidare.

Motionärerna har anfört, att ett rikt och representativt urval av natur måste säkerställas för framtiden som naturreservat eller på annat sätt, oberoende av om terrängbildningarna och naturtyperna kan anses i vanlig mening vackra och tilltalande eller ej. Föreningen vill i anslutning till detta framhålla, att det enligt 7 § i naturvårdslagen är möjligt att inrätta naturreservat på grund av områdets »betydelse för kännedomen om landets

natur». Det är därför redan nu möjligt att inrätta dylika reservat »oberoende av om terränghildningarna och naturtyperna kan anses i vanlig mening vackra eller ej».

Motionärernas påpekande i frågan är sannolikt orsakat av att naturvårdslagen i andra fall (19 och 20 §§) endast är tillämplig på arbetsföretag o. d. som kan skada eller ändra *landskapsbilden*. Uttrycket »landskapsbilden» används och är av väsentlig betydelse, utan att det definieras. För folk i allmänhet är landskapsbilden liktydig med en »vacker landskapsbild», alltså något både begränsat och subjektivt. Samma tolkning används ofta av tjänstemän som i praktiken har stort inflytande på landskapsbildens utformning, t. ex. i egenskap av planförfattare till markanvändningsplaner, generalplaner, byggnads- och stadsplaner eller vägplaner. Detta gäller också ofta länsarkitekterna som har att granska och godkänna dylika planer.

Föreningen finner det väsentligt, att motionärerna tagit upp frågan om naturvårdstjänstemännens insatser beträffande dokumentation av naturvetenskapliga data samt också problemet med naturvårdsintendenternas kompetens. Beträffande kompetensen kan jämföras med de krav som gäller för t. ex. landsantikvarierna. Arbetsfältet för en naturvårdsintendent är synnerligen vittomfattande. Därav följer, att samma person omöjligt kan vara expert inom alla naturvårdens områden. Den naturliga utvecklingen torde därför bli, att ytterligare arbetskraft, förutom naturvårdsintendenten, måste anlitas, inte minst för expertuppdrag av olika slag.

Föreningen vill i detta sammanhang starkt understryka behovet av arbetskraft för naturvårdsarbetet på det regionala planet. De fåtaliga tjänstemän som nu finns har svårt att hinna med det löpande arbetet och kan därför inte väntas få tid till särskilda initiativ. Om detta arbetskraftsbehov inte tillgodoses, kommer naturvårdsarbetet oundvikligen att stagnera, trots de vidgade möjligheter till ett kräftfullt naturvårdsarbete som den nya naturvårdslagen erbjuder.

Det är vidare ytterst väsentligt att naturvårdsintendenternas ställning och arbetsuppgifter klarläggs ordentligt. De behöver få en väl genomarbetad instruktion som grund för sitt handlande. De bör vidare, i likhet med flera andra tjänstemän på länsplanet, få möjlighet att avge egna, självständiga yttranden i vissa frågor. Det är för övrigt ytterst väsentligt, att naturvårdsintendenterna i tid blir informerade om de ärenden som berör naturvårdens område. Detta gäller också naturvårdsrådets ledamöter.

Föreningen vill framhålla, att det ofta är lättare att få assistans av fackkunnigt folk på det biologiska området än på det geovetenskapliga. Den stora luckan i fråga om fackkunskap på länsplanet finns inom detta ämnesområde samt inom det biologisk-limnologiska. Det är därför mycket värdefullt, om vederbörande naturvårdsintendent äger kunskaper inom något av dessa områden. Mängden grustäktsärenden inom flertalet län nödvändiggör för övrigt vissa kunskaper inom det geovetenskapliga området.

Föreningen delar motionärernas uppfattning om behovet av naturvårdsinventeringar. Det torde vara absolut nödvändigt att dylika genomförs för att en något så när fast grund för det fortsatta naturvårdsarbetet skall kunna tillskapas. Det bör emellertid framhållas, att naturens fortgående förändringar kommer att kräva upprepade undersökningar, som kanske i vissa fall kan leda till att tidigare fattade beslut måste omprövas.

Föreningen vill tillstyrka motionärernas förslag om att myndigheter som beviljar tillstånd till olika exploateringsföretag får lagstadgad rätt att före-

skriva dokumentära naturundersökningar. Dylik lagstiftning torde vara en av förutsättningarna för att sådana undersökningar tillåts komma till stånd i tillräcklig omfattning.

Orsaken till att forskarna så sällan som nu är fallet utnyttjar de möjligheter till samarbete som finns torde sannolikt bl. a. vara, att de saknar information om var de stora projekten planeras, vilka slags terrängformationer som skall blottas o. s. v. En systematisk information borde därför organiseras genom försorg av det centrala organ som motionärerna föreslår bör vara ansvarigt för nämnda naturundersökningar. Vid länsstyrelserna kan man lättast få kännedom om karaktären av de olika ingrepp som kommer att göras. Där borde därför egentligen de olika projekten sorteras upp, samtidigt som kännedom om deras karaktär spreds till berörda forskare. Det vore, ylligt sett, ganska naturligt, att en sådan uppgift ingick i naturvårdsintendentens arbetsuppgifter. För att intendenten skall kunna genomföra detta måste han emellertid ha djupgående kunskaper om forskningens aktuella problem och om de intresseområden som finns representerade bland landets forskare. Det torde emellertid stå helt klart, att endast ett ytterligt fåtal personer kan väntas ha ett så brett kunskapsregister. De frågor som berör dokumentära naturundersökningar skall dessutom handläggas jämsides med andra arbetsuppgifter. Det torde därför vara helt verklighetsfrämmande att på nuvarande ståndpunkt anse, att intendenterna även skall hinna med en sådan verksamhet.

Rörande motionärernas förslag om att naturvårdsnämnden skall fungera som centralorgan för de dokumentära naturundersökningarna vill föreningen framhålla, att i så fall måste nämnden tillföras vetenskaplig expertis, antingen genom särskilt anställd arbetskraft eller genom att något slags vetenskapligt råd inrättas för att biträda nämnden.

Föreningen fortsätter.

Motionärerna har hemställt om uppdrag åt naturvårdsnämnden att utreda problemen i samband med dokumentära naturundersökningar. Det kan ifrågasättas, om icke detta utredningsuppdrag, med hänsyn till dess karaktär, borde hänskjutas till den pågående naturresursutredningen. Den utredning inom statskontoret som pågår angående naturvårdens administration skall, enligt vad som är föreningen bekant, vara framlagd före den 1 juni d. å. Det är därför minst sagt tveksamt, om denna utredning skulle kunna hinna att behandla även de administrativa spørsmål som är förbundna med den nu aktualiserade frågan.

Uppenbarligen innebär det en försummelse, när man underlåter att vetenskapligt studera verkningarna av de ingrepp som med stora ekonomiska resurser görs i naturen. Ofta måste forskaren med små ekonomiska medel söka lösa problem, som för vetenskapen är mycket väsentliga men som för sin lösning kräver betydande resurser som forskaren inte kan få till sitt förfogande. Sannolikt skulle forskaren i många fall nå för vetenskapen mycket betydelsefullare resultat, om han kunde samarbeta med exploatören. Då forskningen och dess resultat ofta representerar en nationalekonomisk tillgång, är det också ur nationalekonomisk synpunkt en givande investering att tillse, att en systematisk bevakning av naturingreppen kommer till stånd.

Statskontoret framhåller att enligt vad statskontoret erfarit 1964 års naturresursutredning tagit upp av motionärerna berörda frågor till behandling.

Naturresursutredningen beräknas avlämna sitt förslag först hösten 1966. Statskontorets utredning som befinner sig i sitt slutskede avses vara avslutad före utgången av juni 1966, varför ämbetsverket inte kan avvakta resultatet av naturresursutredningens arbete. Vid angivna förhållande bör det enligt statskontorets mening inte ifrågakomma att såsom föreslagits av motionärerna vidga direktiven för ämbetsverkets utredning.

Vetenskapsakademien som även inhämtat sin naturskyddskommittés mening i ärendet, ansluter sig till de av motionärerna framförda synpunkterna och betonar önskvärdheten av att den dokumentära naturvården tillförsäkras samma villkor som kulturminnesvården, i fråga om personal, organisation, rättsbestämmelser m. m. Då kulturminnesvårdens nuvarande organisation har visat sig vara synnerligen ändamålsenlig, och då skillnaderna i arbetsformerna för kulturminnesvård och dokumentär naturvård icke är stora, anser Vetenskapsakademien att kulturminnesvårdens organisation lämpligen bör tas som mönster vid organiserandet av den moderna naturvården. Vetenskapsakademien fortsätter.

Kulturminnesvården omhänderhas av en till Riksantikvarieämbetet knuten landsantikvarieorganisation. I varje län finns en landsantikvarie med akademisk utbildning. Landsantikvarierna sortera närmast under en överantikvarie, som är stationerad på Riksantikvarieämbetet. I de fall, då överantikvariern själv behöver råd i svårbedömda frågor, har han att vända sig till Riksantikvariern och Vitterhetsakademien.

I analogi med denna organisation bör enligt Vetenskapsakademiens mening naturvårdsintendenterna icke vara enbart knutna till länsstyrelserna, respektive till dessas naturvårdsråd; i frågor om dokumentär naturvård och vetenskapligt naturskydd bör naturvårdsintendenterna vara skyldiga att inhämta Statens Naturvårdsnämnds mening. För det administrativa handläggandet av sådana frågor bör vid Statens Naturvårdsnämnd inrättas en särskild byrå, avsedd att förmedla erforderlig dokumentation. Denna *dokumentationsbyrå* bör som chef ha en person med akademisk, naturvetenskaplig utbildning.

Då de frågor, som kommer att hänskjutas till dokumentationsbyrån, ofta torde kräva betydande naturvetenskaplig kunskap inom skilda områden, bör som rådgivande instans i naturvetenskaplig dokumentation och naturskydd även finnas ett *vetenskapligt råd*. Detta råd bör vara sammansatt av personer, vilka tillsammans allsidigt representerar de naturvetenskapliga discipliner som har betydelse för naturvården och naturskyddet; rådets ledamöter böra besitta kunskap om naturförhållandena inom landet i dess helhet. Ett sådant organ, förfogande över den fackkunskap och den förmåga till betryggande allsidig bedömning som här påkallas, utgör sedan gammalt Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté.

I det nu uppskisserade organisationsförslaget skulle sålunda dokumentationsbyrån motsvara överantikvariern, och det vetenskapliga rådet i naturdokumentationsfrågor Riksantikvariern och Vitterhetsakademien.

Vetenskapsakademien finner det vidare lämpligt, att vidgade direktiv lämnas för den pågående utredningen inom statskontoret angående natur-

vårdens administration, och att av akademien i det föregående anförda synpunkter delges denna utredning.

Över motionsparet I:333 och II:401 har remissutlåtanden avgetts av domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen efter hörande av lantbruksnämnden i Skaraborgs län, länsstyrelsen i Skaraborgs län efter hörande av Skaraborgs läns landsting och Valle och Timmersdala kommuner, statens naturvårdsnämnd samt RLF.

Lantbruksstyrelsen ställer sig positiv till motionernas syfte och framhåller att ingripanden från det allmännas sida otvivelaktigt är nödvändiga i avsikt att vårda de stora naturvärden som finns i Vallebygden. Länsmyndigheterna har dock sin uppmärksamhet riktad på problemkomplexet och har redan vidtagit angelägna åtgärder och har andra under utredning. Med hänsyn härtill finner lantbruksstyrelsen motionerna ej behöva föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Styrelsen anför vidare.

Valle härad omfattar Valle kommun — med undantag av Skånings Åsaka socken — samt socknarna Bolum och Häggum. Inom häradet finns tre tätbebyggelseområden: Axvall (600 inv.), Varnhem (250 inv.) och Eggby (150 inv.) utan egentliga förutsättningar för vidare utbyggnad. Området är centralt beläget i förhållande till övrig tätbebyggelse — avståndet är endast 10—30 km till Götene, Skara och Skövde samt ytterligare tre städer med ett befolkningstal på 10 000—20 000 invånare. Områdets säregna och vackra natur har gjort det attraktivt ur friluftssynpunkt.

Enligt senaste jordbruksräkningen omfattar Valle härad i areal totalt 21 900 ha, varav bl. a. åker 6 300 ha och ängsmark 1 400 ha. Arealen är uppdelad på 359 brukningsenheter varav 271 med 2—20 ha åker, 74 med 21—50 ha åker och 14 enheter med åkerareal överstigande 50 ha. Det är uppenbart att jordbrukets pågående strukturrationalisering i denna småbrukarbygd kommer att medföra stora ändringar i bl. a. markanvändningen. Vid en översiktlig inventering år 1963 av jordbruket i Skaraborgs län bedömdes sålunda att åkerarealen i denna del av länet fram till år 1975 skulle minska med ca 20 % och att antalet brukningsenheter under samma tid skulle reduceras med ca 30 %. Överföringen av åker och hagmark till skogsmark kommer givetvis att ske snabbare och i större utsträckning i häradets norra del kring sjöarna och endast till mindre del i den bättre jordbruksbygden i områdets centrala del. — En tydlig tendens till ökning av icke-jordbrukares köp av jordegendom har kunnat förmärkas i området. Bygden synes ha ett betydande affektionsvärde för köparna och förvärven synes i regel icke ha tillkommit i spekulationssyfte eller i avsikt att exploatera marken för fritidsbebyggelse, e. d. — Det är uppenbart att riskerna för att busk- och annan vildvegetation skall intränga i och förfula odlingslandskapet är stora i betydande och från naturvårdssynpunkt känsliga delar av Vallebygden.

Olika åtgärder har av länsmyndigheterna vidtagits i avsikt att skydda Vallebygden för olämplig exploatering och annan skadegörelse. Naturresevatet Eahagen om ca 5 ha mellan sjöarna Flämsjön och Emten bildades sålunda redan 1935. Flertalet sjöar har skyddats genom strandförbud enligt strandlagen genom länsstyrelsens beslut åren 1955 och 1959 och för-

slag har numera — efter företagen utredning — framlagts att länsstyrelsen skall förordna att strandområden vid ytterligare ett antal sjöar skall vara strandskyddsområde. — Utomplansbestämmelser gäller för hela Valle kommun sedan den 15 oktober 1963. — Sedan hösten 1965 pågår genom länsstyrelsens försorg en utredning rörande frågan om bildande av naturreservat för viss del av kommunen. Det preliminära förslag som numera framlagts av utredningsmannen, överlantmätaren i Skaraborgs län, upptar ett reservat på ca 800 ha inrymmande bl. a. domänverkets gårdar Höjentorp och Torp samt Billingen-slutningen norr därom inom Öglunda socken. Länsstyrelsen, som beräknas kunna ta ställning till förslaget under 1967, utfärdade den 31 december 1965 förbud enligt 11 § naturvårdslagen för tre år framåt för det föreslagna naturreservatet. — Ett område om ca 600 ha i nordöstra delen av Valle kommun med vikande jordbruk avses att generalplaneras inom en nära framtid. Området torde komma att i betydande utsträckning disponeras för fritidsbebyggelse.

Större delen av Hornborgasjön — bekant för sin fauna — är belägen inom södra delen av Valle härad. Genom Kungl. Maj:ts brev den 30 juni 1965 uppdrogs åt Statens naturvårdsnämnd att undersöka förutsättningarna för och angelägenheten — i förhållande till andra naturvårdsobjekt — av att ur naturvårdssynpunkt säkerställa Hornborgasjöns framtid samt att inkomma till Kungl. Maj:t med alternativa förslag till åtgärder.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län, som icke heller finner någon ny utredning erforderlig, anför för sin del följande.

Valle härad omfattar en ej obetydlig del av Billingsens högplatå, den centrala delen av bergets västra slutning och kamelandskapet väster därom. Häradet ligger inom kambrosilurtriangeln, som förutom Billingen även omfattar alla Falbygdens platåberg. Därav följer, att berggrunden inom häradet i stor utsträckning är kambrosilurisk och att de lösa jordlagren i huvudsak utgöres av kalkstensmorän, även kallad skiffermorän, vars sammansättning växlar lokalt inom vida gränser. Landskapet är kuperat. Billingsens slutning är mäktig efter mellansvenska förhållanden och kamelandskapet är småkulligt, mindre dock i söder än i områdets norra, sjörika del, som närmast torde avses i motionärernas framställning.

Häradets ytvidd är omkring 23 300 ha, varav omkring 6 300 ha är odlad jord. Inom väsentliga delar av häradet råder goda betingelser för jordbruksdrift. Norra Lundby socken i söder räknas som en av länets förnämsta jordbruksbygder. I norr och väster är förutsättningarna för jordbruk sämre och näringen går där tillbaka.

Landskapets attraktivitet betingas dels av kamelandskapets topografi och de många små sjöarna, dels och inte minst av jordbruksbygdens öppna natur med åkerfält, betesmarker och lövskogslundar. Av uppgifter i äldre litteratur att döma har landskapet under 1700- och 1800-talen varit mera kallt än nu men det torde icke ha varit mer tilltalande. Som en följd av förändringar i samhället hotas landskapsbilden numera dels av beskogning och dels av fritidsbebyggelse. Tack vare de lösa jordlagrens beskaffenhet är det mindre risk för störande täktverksamhet.

Centrala och lokala organ har länge beaktat, att landskapsbilden i Valle härad behöver skydd. För åtskilliga år sedan har centrala myndigheter på lantbruksnämndens initiativ låtit införliva lövängen Drottningkullen med Höjentorps kronodomän. Så långt nutida förutsättningar medger vårdas Drottningkullen, som torde vara identisk med den i Linnés Wästgöta-Resa

omnämnda Lusthusbacken, numera av revirförvaltningen som hårdvallsäng med lövskogsdungar. Reviret sköter även en stor del av kronoegendomen Torp enligt särskilda föreskrifter som lövlundsområde. Länsstyrelsen i Skaraborgs län har låtit naturvårdsinventera häradet. Inventeringen och aktuella ärenden har föranlett länsstyrelsen att utfärda preliminära byggnadsförbud för begränsade delar av området. Därav följer, att ytterligare åtgärder från länsstyrelsens sida är att vänta.

Nämnden delar i allt väsentligt motionärernas uppfattning, att landskapet i Valle härad bör skyddas mot exploatering. Enligt nämndens mening bör målet vara, att bevara den nuvarande landskapsbilden inom den nordöstra delen av häradet. Det synes emellertid vanskligt att i sådant syfte rekommendera, att ett naturreservat av någon betydande omfattning inrättas, eftersom ett sådant reservat i en bestående jordbruksbygd lätt kan bidra till att påskynda beskogningen i stället för att medverka till att hålla landskapet öppet. Skulle likväl ett naturreservat anses böra komma till stånd, torde i första hand kronoegendomarna Höjentorp och Torp böra tagas i anspråk för ändamålet.

Även länsstyrelsen i Skaraborgs län ifrågasätter om för närvarande ytterligare utredningar i ämnet är påkallade. Länsstyrelsen anför vidare.

Inom länet pågår för närvarande i länsstyrelsens regi en översiktlig naturvårdsplanering, som syftar till att kartlägga hur från naturvårds- och friluftslivsynpunkt värdefulla områden lämpligen bör användas och skyddas. Jämsides med denna planering pågår en inventering som omfattar grustillgångarna i länet och syftar till att avgöra vilka grustäkter, som bör skyddas respektive tillåtas för exploatering. Vid sistnämnda inventering beaktas såväl samhällsekonomiska synpunkter som naturvårdens önskemål.

Naturvårdsplaneringen ledes av överlantmätaren, som samråder med tjänstemän från länsstyrelsen, länsarkitekten, länsingenjören med flera länsexperter samt byggnadsnämnderna i de berörda kommunerna. Planeringen kommer att omfatta så gott som hela länet utom slättbygderna. Den är nu färdig beträffande stora delar av Vänerkusten, norra Vätterkusten, flera kommuner i norra delen av länet. Inventeringen av grustillgångarna ledes av en f. d. distriktslantmätare och utföres i samråd med bl. a. föredraganden i naturvårdsärenden å länsstyrelsen, länsarkitekten med flera.

I samband med att arbetet med naturvårdsplaneringen framskrider väcker planerarna förslag hos länsstyrelsen om att denna skall vidtaga åtgärder enligt naturvårdslagen beträffande sådana objekt som befunnits böra skyddas.

Ett av de förslag som väckts är att länsstyrelsen inom Valle kommun skulle förklara lämpligt avpassat område som naturreservat. Länsstyrelsen har efter överläggning med representanter för bland annat kommunen den 31 december 1965 i avvaktan på slutligt beslut i ärendet meddelat vissa förbud som syfta till att förhindra åtgärder som kan äventyra bildandet av ett naturreservat. Det område som omfattas av ifrågavarande förbud omfattar stora delar av västra sluttningen av Billingen samt delar av hemmanen Höjentorp och Torp m. m. Inom Valle kommun finns flera sjöar vars stränder omfattas av strandskydd. Fråga har väckts att meddela sådana bestämmelser för ytterligare fyra sjöar inom kommunen. Länsstyrelsen har även förslag till byggnadsplaner för fritidsbebyggelse invid Fläm-sjön under behandling.

Den planering som tidigare omnämnts torde komma att avslutas under

nästa år. Länsstyrelsen har, innan planeringen slutförts, knappast underlag för att inbördes gradera vilka objekt i länet som ur naturvårdssynpunkt i första hand bör bli föremål för ingripande åtgärder enligt naturvårdslagen. Sådana åtgärder torde med stor sannolikhet medföra avsevärda ekonomiska kostnader för staten. Emellertid torde pågående utredningar leda till att inom Valle kommun ett naturreservat kommer att bildas. Hur detta skall avgränsas och vilka föreskrifter som skall gälla inom det är det för närvarande icke möjligt att yttra sig om.

Av de av länsstyrelsen infordrade yttrandena från Skaraborgs läns landsting samt från Valle och Timmersdala kommunalnämnder framgår att dessa instanser tillstyrker eller icke har något att erinra mot att en utredning företas i motionernas syfte.

Domänstyrelsen som bifogat yttranden från jägmästaren i Kinne revir, domänintendenten och överjägmästaren i Västra distriktet ävensom *statens naturvårdsnämnd* och *RLF* finner med hänsyn till pågående utredning någon särskild åtgärd inte vara påkallad i anledning av motionerna. Naturvårdsnämnden anmäler i sammanhanget sin avsikt att för sin del verka för att naturvårdens intressen tillvaratas i Valle härad.

B. Organisationsfrågor

Över motionsparet I: 99 och II: 136 har remissyttrandena avgetts av statens naturvårdsnämnd, statskontoret och länsförvaltningsutredningen.

Statens naturvårdsnämnd anser med hänsyn till statskontorets utredning rörande organisationen av naturvårdsverksamheten inte någon åtgärd vara erforderlig i det av motionärerna angivna syftet. Nämnden anför.

Naturvårdsnämnden har vid flera tillfällen bl. a. i sitt yttrande över länsstyrelsernas förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1966/67, framhållit att länsstyrelsernas nuvarande resurser för naturvårdsarbete inte motsvarar de krav på effektiva insatser som statsmakterna uppställt. Enligt nämndens mening är en väsentlig upprustning av den regionala naturvårdsverksamheten nödvändig med hänsyn till de omfattande arbetsuppgifter på området som numera åvilar länsstyrelserna.

Såsom motionärerna anfört omfattar den regionala naturvårdsverksamheten dels det löpande arbetet med bevakning av olika slags naturvårdsintressen i skilda sammanhang, dels det mera långsiktiga arbetet med inventering, planering och verkställighetsåtgärder rörande skyddsvärda naturområden. Den administrativa och juridiska delen av arbetet utföres som regel av en jurist eller annan tjänsteman med administrativ utbildning. För den naturvetenskapligt betonade delen av arbetet krävs dock uppenbarligen personal med särskild sakkunskap, som inte är företrädd bland länsstyrelsens egna tjänstemän eller bland länsexperterna. Med hänsyn härtill har åtskilliga av länsstyrelserna -- f. n. ett 10-tal -- på heltid anställt särskilda naturvårdstjänstemän med anlitande av de medel för ändamålet som anvisats under länsstyrelsernas avlöningsanslag. Då några fasta tjänster ännu inte ansetts böra inrättas har dessa tjänstemän som regel anställts för begränsad tid mot arvode eller som extra befattningshavare.

Enligt naturvårdsnämndens mening är det synnerligen angeläget att hos länsstyrelserna — eller i vart fall hos flertalet av dessa — finns fast anställda personer, naturvårdsintendenter, som äger ovannämnda sakkunskap. Naturvårdsintendenterna synes böra ägna sig åt det löpande regionala naturvårdsarbetet och samtidigt leda och samordna inventerings- och planeringsarbetet på naturvårdens område. Vid sidan av dessa tjänstemän erfordras emellertid sakkunniga eller grupper av sådana, som under naturvårdsintendentens ledning eller överinseende utför framförallt inventerings- och planeringsarbeten av olika slag. Behovet av nu berörda sakkunniga växlar starkt mellan de olika länen.

I likhet med motionärerna finner naturvårdsnämnden vidare uppenbart att länsstyrelsernas administrativa personal måste förstärkas med hänsyn till ökningen av naturvårdsarbetet. En sådan åtgärd synes ofrånkomlig om arbetet på detta område skall kunna få avsedd effektivitet.

Statskontoret anser likaledes att någon särskild åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna inte nu synes påkallad.

Länsförvaltningsutredningen framhåller att utredningen är väl medveten om de problemställningar som upptas i motionerna samt anför.

Länsförvaltningsutredningens uppgift är att framlägga förslag rörande de principiella grundvalarna för den statliga länsförvaltningens framtida organisation. Härvid har utredningen en lång rad synpunkter och önskemål att beakta. Ett grundläggande krav är att den samhällsplanering på länsplanet som äger rum inom den statliga länsförvaltningen — hit hör också naturvården — blir bättre samordnad än nu, såväl i vad angår utrednings- och prognosverksamheten som beträffande beslutsfunktionerna. Även sambandsvägarna mellan centrala och regionala organ och förhållandet dem emellan hör klarläggas. Förutsättningar bör där skapas för en samverkan, som tillgodoser både kraven på en samlad planering inom länet och önskemål om tillgodoseende av de specialintressen som olika centrala organ företräder. Det måste tillses, att tillräckliga resurser finns för en effektiv förvaltning på olika områden. Framhållas bör emellertid, att det inte ankommer på utredningen att framlägga specificerade förslag till personalstater för länsstyrelserna och andra förvaltningsorgan.

Utredningen avser att framlägga sitt betänkande mot slutet av året. Det ligger i sakens natur att utredningen inte på nuvarande stadium kan redovisa sina närmare överväganden och hittillsvarande planer.

Över de likalydande motionerna I: 336 och II: 403 har remissutlåtanden avgetts av statens naturvårdsnämnd, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet.

Statens naturvårdsnämnd delar motionärernas åsikt om behovet av en mera aktiv naturvårdspolitik från kommunernas sida. Med hänsyn till att naturvården ännu befinner sig i ett uppbyggnadsskede och i avvaktan på de åtgärder fritidsutredningens förslag kan komma att föranleda, saknas emellertid enligt nämndens mening skäl att i dagens läge företa den av motionärerna önskade utredningen. Naturvårdsnämnden anser sig därför inte kunna tillstyrka bifall till motionerna. Nämnden har i övrigt anfört följande.

Vid tillkomsten av den nuvarande naturvårdsorganisationen var frågan om kommunernas roll inom naturvårdsverksamheten föremål för uppmärksamhet. I propositionen 1963: 71 yttrade departementschefen att han fäste stor vikt vid kommunernas medverkan i naturvårdsarbetet. Han framhöll att det är motiverat att kommunerna engagerar sig ekonomiskt för att skaffa sina innevånare tillgång till naturområden för rekreation och friluftsliv. Enligt hans mening är det även angeläget att kommunerna inom andra delar av naturvården, exempelvis i fråga om strandskyddet och landskapsvården, tar initiativ till åtgärder och medverkar på annat sätt. Samtidigt framhölls att kommunerna bör ha frihet att vid behandlingen av naturvårdsfrågor i organisatoriskt hänseende anpassa sig till vad som är mest praktiskt för deras del. Om ej annat beslutas eller gäller på grund av särskild författning bör det enligt departementschefen ankomma på kommunens styrelse att handlägga naturvårdsfrågorna.

Enligt 2 § naturvårdslagen (SFS 1964: 822) är naturvården en såväl statlig som kommunal angelägenhet. Kommunernas intresse på naturvårdens område har även kommit till uttryck bl. a. i 16 § naturvårdskungörelsen, vari stadgas att, innan länsstyrelse i naturvårdsärendet fattar beslut som kan föranleda ersättningsskyldighet eller annat beslut av vikt, samråd skall ske med av frågan närmast berörda kommuner. Vidare kan erinras om att statsbidrag till kommuner vid förvärv av naturvårdsområden kan utgå från anslaget Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

Det förhållandet att kommunernas naturvårdsverksamhet inte närmare reglerats i lagstiftningen, medför att denna verksamhet bedrivs på olika sätt i skilda delar av landet. Medan man inom vissa kommuner utför ett aktivt och värdefullt arbete — omfattande t. ex. inventering av naturförhållandena och planering för framtida markanvändning med hänsyn bl. a. till naturvårdens behov — så förekommer inom andra kommuner sådant arbete endast i mycket liten utsträckning. Dessa olikheter beror till stor del på att problemen inom naturvårdens område varierar högst avsevärt i de skilda landsdelarna. Så t. ex. uppstår givetvis helt andra problem i en glesbygdskommun, som ligger långt från tätorter och saknar för allmänheten attraktiva naturområden, än i en kustkommun, belägen nära en storstad och utsatt för ett hårt tryck från det rörliga friluftslivets och fritidsbebyggelsens sida. En annan orsak till olikheterna i kommunernas aktivitet utgör kommunalekonomiska faktorer samt inte minst de svårigheter som ofta möter att få tillgång till sakkunnig hjälp, exempelvis för översiktligt planeringsarbete. Slutligen förekommer otvivelaktigt på många håll ett stort behov av information om den moderna naturvårdens mål och medel.

Naturvårdsnämnden anser i hög grad angeläget att kraftigt ökade insatser på naturvårdens område kommer till stånd från kommunernas sida. För att i någon mån tillgodose behovet av upplysning och råd har naturvårdsnämndens tjänstemän deltagit i ett flertal konferenser och informationsmöten med kommunala representanter. För att ge de kommunala organen fortlöpande underrättelser om vad som händer på naturvårdens område och till dem vidarebefordra uppslag till praktiska naturvårdsåtgärder tillställer nämnden vidare samtliga kommuner sin tidskrift »Naturvård».

Från länsstyrelsernas sida har i flera fall åtgärder vidtagits för att få till stånd ett fast organiserat samarbete på naturvårdsområdet mellan vederbörande länsstyrelse och länets kommuner. Så har skett exempelvis i

Södermanlands, Östergötlands, Malmöhus och Gävleborgs län. Dessa åtgärder har bl. a. syftat till att kommunerna skall utse dels ett särskilt organ att handha naturvårdsärenden, dels en person att vara kommunens naturvårdsombud och kontaktman med länsstyrelsen. Naturvårdsnämnden anser ifrågavarande samarbete vara synnerligen värdefullt och väl ägnat att stimulera den kommunala aktiviteten på området. Ett verkligt effektivt samarbete mellan länsstyrelserna och kommunerna torde emellertid även kräva en upprustning av naturvårdsorganisationen på länsplanet. Naturvårdsnämnden får i detta avseende hänvisa till sitt denna dag till jordbruksutskottet avgivna utlåtande över motionerna I: 99 och II: 136 angående naturvårdens administration.

Slutligen vill naturvårdsnämnden erinra om att 1962 år fritidsutredning i sitt betänkande Friluftslivet i Sverige, del II (SOU 1965: 19), behandlat frågan om kommunernas medverkan på friluftslivets område och därmed förenade spørsmål. Utredningen har i detta sammanhang lagt fram vissa förslag för att förbättra kommunernas förutsättningar att bemästra de omfattande problem som finns på området.

Svenska kommunförbundet anser att något behov ej föreligger av en utredning om införande av en kommunens natur- och viltvårdsnämnd och avstyrker motionerna. Förbundet anför.

Enligt förbundsstyrelsens mening ankommer det närmast på vederbörande markägare att svara för såväl viltvården som skyddet av faunan och floran likaväl som exempelvis rätten till jakt och fiske tillkommer markägaren. Varken genom naturvårdslagen eller annan författning har kommunerna pålags något ansvar för viltvården eller för fauna och flora. Såsom motionärerna framhåller förekommer det dock att kommuner lämnar bidrag till inköp för utfodring av det vilda. I egenskap av markägare har kommunerna för övrigt samma skyldighet som enskilda markägare att svara för viltvård och dylikt på sina markområden. Någon anledning att överväga lagändring i syfte att i vidare mån övervältra ansvaret för viltvård och fauna på kommunerna synes icke föreligga.

Kommunala insatser i form av rådgivning eller anslagsgivning till inom kommunen verksamma naturvårdsorganisationer bör såsom för närvarande vara en helt frivillig sak. Att för sådana uppgifter tillskapa en särskild natur- och viltvårdsnämnd i varje kommun är icke lämpligt. I kommuner där behov av en särskild nämnd av detta slag föreligger — vilket kommunen själv bäst bedömer — kan sådan nämnd bildas med stöd av bestämmelserna i 44 § andra stycket kommunallagen. I övriga kommuner är det i allmänhet lämpligast att uppgifter av här ifrågavarande slag läggs på kommunalnämnden eller annan redan befintlig nämnd.

Svenska stadsförbundet avstyrker likaledes bifall till förevarande motioner och anför därvid.

I remissutlåtande över 1960 års naturvårdsutrednings betänkande »Naturen och samhället» framhöll styrelsen bl. a., att primäransvaret för de större och betydelsefullare naturvårdsuppgifterna måste åvila statsmakterna. Det vore emellertid säkerligen riktigt och nödvändigt att på det lokala planet räkna med kommunala initiativ och åtaganden som en grundläggande förutsättning för att goda resultat skulle kunna uppnås. Styrelsen uttalade samtidigt, att det kommunala inseendet över naturvården lämpligen

borde utövas av kommunens styrelse eller av nämnd som fullmäktige kunde bestämma.

Att naturvården är en angelägenhet även för kommunerna har därefter fastslagits genom 1963 års riksdagsbeslut angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten m. m. och i den av 1964 års riksdag antagna naturvårdslagen, ehuru några uttryckliga bestämmelser om kommunernas uppgifter inom naturvården icke meddelats. I nämnda lag har ej heller givits några föreskrifter, som reglerar formerna för kommunernas verksamhet på området. Lagstiftaren har nämligen förutsatt, att kommunerna borde ha frihet att vid behandlingen av naturvårdsfrågor i organisatoriskt avseende anpassa sig till vad som för deras vidkommande vore mest praktiskt. Om ej annat beslutades eller gällde på grund av särskild författning, borde det ankomma på kommunens styrelse att handlägga naturvårdsfrågorna. (Se prop. 1963: 71, s. 115).

Det kan enligt styrelsens mening icke anses föreligga någon anledning för statsmakterna att nu frångå den ståndpunkt, som både 1963 års principbeslut och naturvårdslagen innebär i den organisatoriska fråga motionerna avser. Det bör med andra ord alltjämt få ankomma på varje enskild kommun att avgöra, om särskild naturvårdsnämnd skall inrättas eller ej. Framhållas må i sammanhanget, att de uppgifter kommunerna har att fullgöra inom naturvården icke till art eller omfattning påverkas av en sådan sak som hur de administrerar verksamheten.

Det i motionerna förordade kommunala organet skulle icke blott ta befattning med sådana naturvårdsfrågor, som har samband med tryggheten av tillgången till naturområden för rekreation och friluftsliv och liknande, utan även syssla med frågor angående viltvård. Tanken på en organisatorisk samordning mellan sådana verksamheter som å ena sidan naturvården och å andra sidan jakt- och viltvården diskuterades i nyssnämnda proposition, men en dylik samordning ansågs ej då böra ske (s. 112). Vid behandlingen av förslaget till naturvårdslag avslog riksdagen även motioner i samma riktning. Sedan föregående års riksdag emellertid i enlighet med Kungl Maj:ts förslag i prop. 1965: 19 fattat principbeslut om överförande av tillsynen över jakten och viltvården från domänstyrelsen till statens naturvårdsnämnd från och med den 1 juli 1966, synes man kunna hävda, att jakten och viltvården innefattas under begreppet naturvård i naturvårdslagens bemärkelse och att de alltså inryms under naturvårdsverksamheten och därmed även formellt faller inom ramen för den kommunala kompetensen.

Enligt styrelsens mening bör emellertid kommunerna icke engagera sig i jakt- och viltvårdsarbete, vars syfte är att skapa eller bibehålla ett viltbestånd för bedrivande av jakt. För jaktvårdsfrämjande åtgärder av detta slag är särskilda organisationer redan verksamma med centrala, regionala och lokala enheter, som i huvudsak torde finansieras genom medel från den statliga jaktvårdsfonden. Annan viltvård bör kommunerna däremot vara oförhindrade att genom anslagsgivning direkt eller indirekt främja. Handhavandet av sådana begränsade uppgifter bör dock ej få utgöra motiv för inrättandet av ett speciellt kommunalt förvaltningsorgan.

Utskottet

I föreliggande motioner har framförts synpunkter och förslag som berör ett flertal frågor på naturvårdens område samt frågor med nära anknytning därtill. Utskottet behandlar till en början de motioner som i det föregående redovisats under rubriken *naturvårdsvärksamhet* m. m.

Mot bakgrunden av industrialiserings- och exploateringsprocessernas inverkan på bl. a. faunan har i motionerna I: 233 och II: 306 framhållits vikten av ökat stöd till internationella insatser på den biologiska forskningens område. Efter en redogörelse för den verksamhet som bedrivs inom ramen för det Internationella biologiska programmet (IBP) har motionärerna särskilt tagit upp frågan om att genom bildande av reservat skydda ett övervintringsområde för flyttfåglar, benämnt Las Marisma de Hinojos, i Guadalquivirs delta i sydvästra Spanien. Kostnaderna har beräknats till drygt 1 miljon kr. Medel för internationella skyddsåtgärder av förevarande typ bör enligt motionärerna disponeras i samråd med den svenska kommittén för IBP och Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté. Med hänsyn till det nu närmast aktuella beloppets storlek och frågans art bör emellertid, anför motionärerna vidare, möjligheterna till en gemensam nordisk insats först prövas. Motionärerna har hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att regeringen snarast inhämtar Nordiska rådets yttrande rörande gemensamma internationella insatser i syfte att skydda Skandinavien flyttfåglar.

Remissinstanserna har genomgående ställt sig positiva till synpunkterna i förenämnda motioner. Bl. a. har 1964 års naturresursutredning framhållit det allmänna värde som ligger i att skyddade områden skapas för faunan. Som ej heller utskottet har något att erinra mot att den i motionerna I: 233 och II: 306 berörda frågan behandlas i Nordiska rådet förordar utskottet, att motionerna jämte remissyttrandena över desamma överlämnas till rådet.

I motionerna I: 234 och II: 301 har framhållits de problem ur landskapsvårdande synpunkter som följer med den pågående nedläggningen av odlad jord inom landet. Med hänvisning bl. a. till de betydande kostnader som är förenade med åtgärder för att komma till rätta med dessa problem har motionärerna påyrkat utredning angående förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska och praktiska betingelser som en rationell betesproduktion kan möjliggöra inom de odlingsområden som bör bevaras åt framtiden. Utskottet torde med anledning av ifrågavarande motioner få erinra om att motioner av ensartat innehåll behandlades av 1965 års riksdag och då ej föranledde någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet tillåter sig hänvisa till vad jordbruksutskottet föregående år (JoU 25) uttalade i nyssnämnda sammanhang, om bl. a. värdet av ett samarbete

mellan lantbruksstyrelsen och statens naturvårdsnämnd för att åstadkomma riktlinjer rörande den långsiktiga markanvändningen i det retarderande odlingslandskapet. För sin del vill utskottet understryka vikten av att de myndigheter, organ och utredningar som har uppgifter på ifrågasvarande område följer utvecklingen med uppmärksamhet och för Kungl. Maj:ts framlägger de förslag som befinnas påkallade. Med hänsyn bl. a. till vad som anförts vid remissbehandlingen av ifrågasvarande motioner anser utskottet sig kunna förutsätta att så sker. Det med motionerna i förevarande del avsedda syftet torde därför få anses tillgodosett utan annan åtgärd än att riksdagen bringar till Kungl. Maj:ts kännedom, vad utskottet sålunda anfört.

I motionerna I: 234 och II: 301 har även påtalats de försämrade livs-
betingelser för viltet som följer med bl. a. den allt intensivare skogsvården, användningen av kemiska bekämpningsmedel såväl inom jord- och skogsbruket som inom industrien, förgiftningen av vattendragen, den växande trafiken och det ökade friluftslivet. Motionärerna har föreslagit olika åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena och påyrkat utredning angående skyddet för de svenska viltstammarna. Vad motionärerna anfört om behovet av en intensifierad viltvård och skydd för speciella viltstammar m. m. är enligt utskottets mening värt beaktande. Utskottet vill emellertid erinra om att, såsom framgår av remissbehandlingen, de problem i vad avser viltvården i vidare mening som berörts i motionerna i huvudsak redan är föremål för åtgärder eller överväganden på olika håll. Bl. a. har statens naturvårdsnämnd i sitt remissutlåtande över motionerna förklarat sig komma att ägna uppmärksamhet åt frågan om möjligheterna att intensifiera viltvården. Viltforskningsrådet har framhållit att problemkomplexet vad gäller kemiska bekämpningsmedel sedan eu längre tid tillbaka är föremål för rådets särskilda uppmärksamhet. Till jordbruksdepartementet har numera överlämnats 1949 års jaktutrednings slutbetänkande, betitlat »Jaktstadgan m. m.» (SOU 1966: 46), vari framlagts förslag till nya bestämmelser för fridlysning av vilt samt förslag i rovviltsfrågan m. m. Vidare har bl. a. avlämnats en utredning av domänstyrelsen och naturvårdsnämnden angående försöksverksamhet med reglerad älgjakt. Nämnda utredningar bereds f. n. inom jordbruksdepartementet. Slutligen kan erinras om att ämnesområdet för professuren i skogszoologi vid skogshögskolan genom beslut av årets riksdag ändrats till skoglig vertebratekologi, varigenom betonats vikten av att frågor rörande samspelet mellan det vilda och skogen närmare belyses. Vid nu angivna förhållanden finner utskottet förevarande motionsyrkanden ej behöva föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Under framhållande av naturforskningens behov av tillgång till naturvetenskapliga fakta från flera och mer mångskiftande naturområden än vad som rimligen kan skyddas som reservat har i motionerna I: 332 och II: 760 betonats vikten av att exploateringsföretag, i den mån de kommer att skada

eller förstöra natur av uppenbart vetenskapligt värde, föregås av dokumentärt inriktade naturundersökningar. Med hänvisning till att sådana undersökningar hittills genomförts endast i begränsad omfattning och till att motsvarande intressen på kulturminnesvårdens område redan bevakas på ett enligt motionärernas mening i huvudsak tillfredsställande sätt har motionärerna bl. a. hemställt att statens naturvårdsnämnd ges uppdraget att utreda problemen rörande dokumentära naturundersökningar i samband med exploateringsföretag. Med hänsyn till att 1964 års naturresursutredning tagit upp av motionärerna berörda frågor till behandling finner utskottet för sin del motionerna, såvitt nu är i fråga, ej böra föranleda någon särskild åtgärd.

I motionerna I: 333 och II: 401 har framhållits angelägenheten av åtgärder från det allmännas sida för att skydda naturvårderna i Valle härad, Skaraborgs län, mot exploatering och hemställts om utredning angående inrättande av naturreservat i häradet. Vid remissbehandlingen har framkommit att centrala och regionala organ länge beaktat att landskapsbilden i Valle härad behöver skydd. Bl. a. har länsstyrelsen i samband med pågående naturvårdsplanering i dess regi sin uppmärksamhet riktad på nämnda frågor och redan vidtagit vissa förberedande åtgärder för att bilda ett naturreservat inom Valle kommun. På grund härav synes någon särskild åtgärd i anledning av motionerna icke påkallad från riksdagens sida.

I motionerna I: 604 och II: 765 har framhållits, att det ökande trycket på naturen genom skilda slags markexploatering medför att naturen och landskapet i framtidens Sverige i synnerligen hög grad kommer att bestämmas av de närmaste 10—15 årens samhällsplanering och ställningstaganden till exploaterings- och skyddsfrågor. Mot bakgrunden härav har motionärerna bl. a. tagit upp frågan om de rättsliga och ekonomiska betingelserna för naturvårdsarbetet till belysning. I princip bör, hävdar motionärerna, dessa betingelser sammantagna vara sådana att man i stort sett verkligen kan handla i enlighet med en naturvårdsplanering som befunnits rimlig på grundval av långsiktiga avvägningar mellan skilda allmänna intressen av såväl materiell som ideell art. Enligt motionärerna är emellertid betingelserna ännu långt ifrån sådana. Motionärerna anvisar vissa möjligheter till förbättringar av nu gällande rättsliga och ekonomiska villkor för att undvika icke önskvärd exploatering främst i fråga om materialfyndigheter. Bl. a. förordar motionärerna att ersättningsbestämmelserna i naturvårdslagen ändras så att täktersättningarna inte grundas på för höga värden och så att utbetalning av ersättningar genom visst avbetalningssystem kan fördelas på en längre period än f. n. Vidare ifrågasätter motionärerna om inte länsstyrelserna bör få rätt att som villkor för tillstånd till exploatering kräva att täktverksamheten på visst sätt samordnas inom ramen för ekonomiska samfälligheter. Motionerna utmynnar i yrkande om en översyn av de rättsliga och ekonomiska betingelserna för naturvårdens markfrågor i syfte att kun-

na förverkliga en långsiktig och från mera allmän synpunkt rimlig naturvårdsplanering.

Utskottet vill i förevarande sammanhang erinra om att hithörande frågor behandlas av tredje lagutskottet i samband med att 1964 års riksdag antog naturvårdslagen (prop. 148, L³U 41, rskr. 371). Utskottsbehandlingen resulterade, såsom även nämnts i motionerna, bl. a. i att riksdagen på förslag av nämnda utskott hos Kungl. Maj:t anhöll att ersättningsbestämmelserna i förslaget till naturvårdslag måtte göras till föremål för vissa närmare överväganden. Vidare anhöll riksdagen om utredning av bl. a. frågan om bildandet av tvångssamfälligheter för täktverksamhet. Enligt vad utskottet erfarit har Kungl. Maj:t med anledning av riksdagens hemställan uppdragit åt statens naturvårdsnämnd att följa utvecklingen beträffande tillämpningen av ersättningsbestämmelserna i naturvårdslagen samt, i den mån så befinns påkallat, göra ersättningsbestämmelserna till föremål för överväganden i av tredje lagutskottet angivna hänseenden och inkomma till Kungl. Maj:t med de förslag som kan föranledas härav. Någon utredning angående frågan om bildandet av tvångssamfälligheter för täktverksamhet har ännu inte tillsatts men är under övervägande i vederbörande departement. Vid angivna förhållanden finner utskottet för sin del skäl ej föreligga att riksdagen vidtager någon åtgärd i anledning av de nu väckta motionerna.

I ett antal motioner har väckts förslag om tilläggsdirektiv till pågående utredningar samt om nya utredningar rörande den statliga och kommunala organisationen på naturvårdsområdet. Utskottet får i detta avsnitt inledningsvis erinra om att riksdagen år 1965 fattade principbeslut (prop 1965: 97, JoU 16, rskr. 255) om en gemensam organisation för naturvården, vattenvården och luftvården. Enligt beslutet skulle statens vatteninspektion, väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vatten- och avloppsbyrå samt statens luftvårdsnämnd sammanföras med statens naturvårdsnämnd den 1 juli 1967. Samtidigt skulle länsingenjörskontoren inordnas i länsstyrelserna. Statskontoret har på Kungl. Maj:ts uppdrag utrett frågan och framlagt förslag om bl. a. den närmare utformningen av den centrala och regionala naturvårdsorganisationen.

Den centrala organisationen har berörts i motionerna I: 600 och II: 743. Däri har begärts utredning och förslag om inrättande av ett nytt, från byggnadsstyrelsen och naturvårdsnämnden fristående, centralt statligt organ för översiktlig planering särskilt rörande naturvårds- och friluftsförhållanden, vattentillgångarnas bevarande m. m. Det förut nämnda principbeslutet syftar till att åstadkomma en för hela naturvårdsområdet samlad, slagkraftig organisation. Enligt utskottets mening torde härigenom tillräckliga förutsättningar ha tillskapats för att de uppgifter kommer att utföras och de intressen tillvaratas som omnämnts i motionerna. Under hänvisning härtill finner utskottet motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Den regionala organisationen har behandlats i tre motionspar. I motionerna I: 99 och II: 136 har påtalats behovet av att dels utöka personalen i länens naturvårdsorganisation, dels ge organisationen en mera självständig ställning. Motionärerna har hemställt att utredningarna om länsförvaltningen och dess naturvårdsorgan anmodas beakta de i motionerna framförda synpunkterna. I motionerna I: 101 och II: 139 har föreslagits att direktiven till statskontorets utredning om naturvårdsorganisationen kompletteras på så sätt att det borde uppdras åt statskontoret att uttala sig om den lämpliga tidpunkten för länsingenjörskontorens inordnande i länsstyrelserna. Nämnade kontor bör enligt motionärerna behållas fristående och direkt underställas statens naturvårdsnämnd i avvaktan på de beslut som länsförvaltningsutredningens förslag kan föranleda. Slutligen har i motionerna I: 332 och II: 760 hemställts att direktiven för statskontorets utredning vidgas till att omfatta jämväl beräkning av personella resurser för de tidigare i detta utlåtande nämnda dokumentära naturundersökningarna.

I anledning av nu redovisade motionsyrkanden får utskottet erinra om att det redan ingår i länsförvaltningsutredningens direktiv att överväga expertorganens ställning i länsförvaltningen. Denna utredning kan beräknas slutföra sitt uppdrag inom kort. Vidare har såsom i det föregående nämnts statskontoret redan avlämnat sin utredning om naturvårdsorganisationen. Enligt vad utskottet erfarit har förslaget remissbehandlats och bereds f. n. i jordbruksdepartementet. Motionsyrkandena bör vid nu angivna förhållanden inte föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Den lokala organisationen på naturvårdsområdet bör enligt motionerna I: 336 och II: 403 byggas ut genom att det i de kommunala förvaltningarna inrättas en natur- och viltvårdsnämnd. Motionärerna, som anser att kommunernas natur- och viltvårdsarbete härigenom skulle kunna aktiveras, har föreslagit att frågan om inrättande av en sådan nämnd blir föremål för utredning. I remissyttrande över motionerna har statens naturvårdsnämnd, bl. a. med hänvisning till att naturvårdsarbetet ännu befinner sig i ett uppbyggnadsskede, ansett att det i dagens läge saknas skäl att företa den önskade utredningen. Svenska kommunförbundet påpekar att i de kommuner, där behov föreligger av en särskild natur- och viltvårdsnämnd, kan sådan nämnd bildas med stöd av bestämmelserna i 44 § andra stycket kommunallagen. I övriga kommuner kan kommunalnämnden eller annan befintlig nämnd handlägga nu ifrågavarande ärenden. Med hänvisning bl. a. härtill avstyrker kommunförbundet liksom Svenska stadsförbundet bifall till motionerna. Utskottet vill i anslutning härtill erinra om det av riksdagen godkända uttalandet i prop. 1963: 71 att kommunerna bör ha frihet att vid behandlingen av naturvårdsfrågor i organisatoriskt hänseende anpassa sig till vad som är mest praktiskt för deras vidkommande. Någon anledning för riksdagen att nu frånga detta uttalande synes icke föreligga. Utskottet avstyrker följaktligen bifall till motionerna.

I detta sammanhang behandlar utskottet även motionsyrkanden rörande vissa finansieringsfrågor i samband med naturvårdsarbetet. I motionerna I: 329 och II: 402 har begärts en skyndsamt utredning som skall syfta till förslag om sådan ändring av reglerna för dispositionen av domänverkets markfond, att fondens medel kan tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar. Vidare har i motionerna I: 617 och II: 762, till den del de inte redan behandlats av riksdagen, föreslagits dels att grunderna för dispositionen av domänverkets markfond ändras så att medel från denna kan tas i anspråk för nyssnämnda ändamål, dels att en fond för ersättning till markägare inrättas, till vilken medel från markfonden kan överföras.

Utskottet får i anledning av dessa yrkanden erinra om de grundläggande regler som gäller för markfonden, vilken är en delfond under domänverkets fond. Köpeskillingar för försålda kronoegendomar skall enligt beslut av 1911 och 1912 års riksdagar förvaltas och redovisas på markfonden, till dess de disponeras för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark ävensom till inlösen av ströängar. Såsom tillägg härtill gäller ett uttalande av 1963 års riksdag (JoU 11, rskr. 139) att domänverket i samband med sin allmänna inköpsverksamhet bör eftersträva att så långt som möjligt tillgodose det allmänna naturvårdsintresset. Härav framgår att vid de fastighetsköp domänverket gör för medel från markfonden möjligheter finns att även beakta naturvårdsintresset och att sålunda domänverket även kan förvärva markområden, som kräver skoglig förvaltning men därtill är av den art att de bedömes bära avsättas till naturreservat i allmän ägo. Såvitt utskottet kunnat bedöma har domänverket också gjort betydande insatser i fråga om naturvården och när det gäller att ställa markområden till förfogande för friluftsliv m. m. Mot bakgrund av vad nu anförts anser sig utskottet sakna anledning biträda framställningarna om ändrade grunder för dispositionen av markfonden eller om utredning i sådant syfte.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna I: 233 och II: 306 jämte däröver avgivna remissyttranden överlämnas till Nordiska rådet,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet i det föregående anförts i anledning av motionerna I: 234 och II: 301, såvitt desamma avser utredning rörande ekonomisk landskapsvård,

3) lämna utan åtgärd motionerna I: 234 och II: 301, såvitt de i övrigt hänvisats till jordbruksutskottet,

4) besluta att motionerna I: 332 och II: 760, såvitt de avser utredningsuppdrag rörande dokumentära naturundersökningar, icke skall föranleda någon åtgärd,

- 5) lämna utan åtgärd motionerna I: 333 och II: 401,
- 6) lämna motionerna I: 604 och II: 765 utan åtgärd,
- 7) lämna motionerna I: 600 och II: 743 utan åtgärd,
- 8) besluta att motionerna I: 99 och II: 136, I: 101 och II: 139 samt I: 332 och II: 760, sistnämnda båda motioner såvitt de ej behandlats i det föregående, ej skall föranleda någon riksdagens åtgärd,
- 9) lämna motionerna I: 336 och II: 403 utan bifall,
- 10) lämna motionerna I: 329 och II: 402 utan åtgärd samt
- 11) lämna motionerna I: 617 och II: 762, såvitt de avser de tidigare ej behandlade punkterna a) och b) i hemställan, utan åtgärd.

Stockholm den 22 november 1966

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Mossberger*, Lage Svedberg, Nils Hansson, Carl Eskilsson, Hedström, Magnusson, Augustsson, Isacson, Harald Pettersson och Skärman;

från a n d r a kammaren: herrar Hansson i Skegrie, fru Lindskog, herrar Antby, Arweson, Eliasson i Moholm, Persson i Skänninge, Jonasson, Trana, Eskilsson i Likenäs och Jönsson i Ingemarsgården;
dock att beträffande punkterna 6)—11) deltagit

från f ö r s t a kammaren: herrar Manne Olsson och Lokander i stället för herrar Mossberger och Augustsson; samt

från a n d r a kammaren: herr Johansson i Simrishamn i stället för herr Persson i Skänninge.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1) av herrar *Carl Eskilsson, Isacson, Harald Pettersson, Hansson* i Skegrie, *Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Jönsson* i Ingemarsgården, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets utlåtande på s. 40, som börjar med orden »Utskottet får» och slutar med orden »sådant syfte.» bort ha följande lydelse:

»De största kostnaderna för statens naturvårds- och fritidspolitik avser inköp av naturområden och ordnande av olika friluftsanläggningar. Till huvuddelen av dessa kostnader anvisas medel över riksstaten. Enligt utskottets mening synes medel för dylika förvärv, som till övervägande del torde komma att avse skogbevuxen mark, med fördel kunna bestridas ur domänverkets markfond, vilken under senare år tillförts och framgent kan väntas komma att tillföras ett ökande kapital främst genom tomtmarkförsäljningar.

Emellertid synes nuvarande bestämmelser för dispositionen av domänverkets markfond ej tillåta att medel direkt används i berörda syfte. Såsom föreslagits i motionerna I: 329 och II: 402 bör därför en utredning verkställas som syftar till en sådan ändring av dispositionsreglerna för markfonden att densamma kan användas för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar. Av detta utskottets ställningstagande följer att förslaget i motionerna I: 617 och II: 762 om ett omedelbart beslut om ändrade grunder för markfondens disposition avstyrkes.»

dels att utskottets hemställan under 10) bort ha följande lydelse:

»10) i anledning av motionerna I: 329 och II: 402 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för disposition av domänverkets markfond, att fondens medel kan tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar.»

2) av herrar *Carl Eskilsson, Isacson* och *Eliasson* i Moholm (angående behandlingen av motionerna I: 234 och II: 301).

3) av herrar *Magnusson, Manne Olsson*, fru *Lindskog* och herr *Eskilsson* i Likenäs.